

ΕΘΝΙΚΟΝ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

«Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ»

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
Α.Μ.: 1340200300455**

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>A. Προλεγόμενα</u>	4
<u>1.- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ</u>	4
<u>2.- Νομικό Πλαίσιο</u>	5
<u>α) Ελληνική Επικράτεια</u>	5
<u>β) Διεθνής Κατοχύρωση</u>	5
<u>3.- Ορισμός της Τέχνης</u>	6
<u>B. Το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης – φορείς του δικαιώματος</u>	
<u>1.- Εισαγωγικά</u>	8
<u>2.- Η Ελευθερία παραγωγής έργων τέχνης</u>	9
<u>3.- Η Ελευθερία κυκλοφορίας έργων τέχνης</u>	9
<u>4.- Η Ελευθερία προσβάσεως του κοινού στα έργα τέχνης</u>	10
<u>5.- Η θεσμική εγγύηση άρθρου 16 § 1 Σ</u>	10
<u>6.- Αμυντική–Προστατευτική – Διασφαλιστική διάσταση δικαιώματος τέχνης</u>	11
<u>7.- Φορείς δικαιώματος</u>	12
<u>Γ. Η ελευθερία της τέχνης – τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος</u> ..	13
<u>1.- Γενικά</u>	13
<u>2.- Το ανεπιφύλακτο της ελευθερία της τέχνης</u>	13
<u>3.- Οριοθέτηση του δικαιώματος της τέχνης – Το τρίπτυχο νομιμότητα, κοινωνικότητα, χρησιμότητα</u>	15
<u>α) Η οριοθέτηση</u>	15
<u>β) Η ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας</u>	16
<u>γ) Η ρήτρα της κοινωνικότητας</u>	17
<u>δ) Η ρήτρα της χρησιμότητας</u>	17
<u>Δ. Επιμέρους Ζητήματα</u>	18
<u>1.- Ελευθερία της τέχνης και προστασία της προσωπικότητας</u>	18

<u>2.- Ελευθερία της τέχνης και θρησκεία</u>	20
<u>Ε. Αντί Επιλόγου</u>	21
<u>ΣΤ. Περίληψη</u>	22
• <u>Βιβλιογραφία</u>	23
• <u>Νομολογία</u>	24
• <u>Συνοτομογραφίες</u>	25
• <u>Παράρτημα</u>	26

ΣΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΕΤΑΙ Ο ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ
« Η ΑΓΙΑ ΒΕΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ Η ΑΓΙΑ ΜΑΝΔΗΛΗ »

**«ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΤΕΧΝΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ..
ΚΑΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΕΧΝΗ.. »**

Arnold Schoenberg, Αυστριακός μουσικός

A. Προλεγόμενα

1.- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η συνταγματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων αποτελεί επιτακτική ανάγκη μέσα σε μια δημοκρατική και ελεύθερη κοινωνία. Τα ατομικά δικαιώματα εγγυώνται την ατομικότητα του κάθε ανθρώπου και αποτρέπουν την απορρόφηση του από ένα ολοκληρωτικό κράτος. Ο άνθρωπος, ως πραγματικά ελεύθερο ον κινείται, σκέφτεται, μιλάει, δημιουργεί. Ζει και εξελίσσεται μέσα σε ένα κράτος, σε μία οργανωμένη κοινότητα, που στη βάση της έχει αρχές και αξίες που θέλουν τον άνθρωπο ελεύθερο.

Το παρόν πόνημα αφορά στην συνταγματική προστασία της ελευθερίας της τέχνης, όπως κατοχυρώνεται από το άρθρο 16παρ.1Σ. Σε ένα πρώτο στάδιο θα παρατεθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή, ενώ παράλληλα θα σκιαγραφηθεί το νομικό πλαίσιο του ατομικού αυτού δικαιώματος στην ελληνική και διεθνή σκηνή. Ακολούθως, θα αναλυθούν ζητήματα όπως ο ορισμός της έννοιας της τέχνης, καθώς και το περιεχόμενο της. Η οριοθέτηση του ανεπιφύλακτου δικαιώματος της τέχνης μέσα από τις ρήτρες της νομιμότητας, της κοινωνικότητας και της χρηστότητας θα εξεταστεί σε ιδιαίτερο κεφαλαίο. Κλείνοντας, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στη σχέση του δικαιώματος της τέχνης με έννοιες όπως η προσωπικότητα και η θρησκεία. Στο σύνολο της νομικής μας μελέτης θα παρατεθούν νομολογιακές αποφάσεις, οι κυριότερες εκ των οποίων περιλαμβάνονται σε σχετικό παράρτημα.

2.- Νομικό Πλαίσιο

α) Ελληνική Επικράτεια

Σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή¹, παρατηρούμε ότι το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 21), το οποίο προέβλεπε: *«Η τέχνη και η επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, διατελούν δε υπό την προστασίαν του Κράτους, το οποίον συμμετέχει εις την επιμέλειαν και εξάπλωσιν αυτών»*². Η διάταξη αυτή περιλαμβανόταν στο σχέδιο Συντάγματος του 1948 (αρ. 8) πρακτική που δεν ακολουθήθηκε όμως και στο Σύνταγμα του 1952, όπου το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης έμελλε να προστατεύεται μόνο στα πλαίσια της προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης.

Στο Σύνταγμα του 1975, το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης και η προστασία του επανέρχονται στο προσκήνιο της συνταγματικής σκηνης και συνθέτουν το άρθρο 16 § 1 Σ: *«Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ανάπτυξη και η προαγωγή της αποτελεί υποχρέωση του Κράτους»*. Η διάταξη αυτή, η οποία έχει ως πηγή έμπνευσης το Θεμελιώδη Νόμο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (αρ. 5 παρ. 3), διακηρύσσει το απαραβίαστο της ελευθερίας της τέχνης και κατοχυρώνει ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα. Αξίζει, δε, να σημειωθεί, πως παρέμεινε ως έχει στις συνταγματικές αναθεωρήσεις που ακολούθησαν (1986/2001/2008). Η αναθεώρηση του άρθρου 16 § 1 Σ είναι καθ' όλα δυνατή μιας και δεν ανήκει στις μη αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος (άρθρ. 110 § 1 Σ).

Πλήθος νομοθετημάτων, έχουν κατά καιρούς εξειδικεύσει τη συνταγματική αυτή επιταγή. Ενώ ένας πλούσιος κατάλογος νομολογιακών αποφάσεων έφερε τον εγχώριο δικαστή προ των πυλών του άρθρου 16 § 1 Σ, αρκετές φορές στην Ελληνική νομολογιακή πρακτική.

β) Διεθνής κατοχύρωση

Στη Διεθνή σκηνή³ οι ελευθερίες της έκφρασης, τύπου, τέχνης (καλλιτεχνικής έκφρασης), πληροφόρησης, κινηματογράφου και ραδιοτηλεόρασης προστατεύονται

¹ Για την Ιστορική αναδρομή βλ. γνwm. Παπαδημητρίου Γ., ΔιΜΕΕ 1/2006 – Έτος 3ο, ΙΙΙ, 19 επ.

² Μαυριάς Κ./Παντελής Α., Συνταγματικά Κείμενα, τομ. α', Εκδ. 4η, ΑΝΤ. Σάκκουλας 2007, 144.

³ Τρόβα Ε., Το Σ 3/2006, 969 επ.

στο άρθρο 10 § 1, της εκούσης κατ' άρθρο 28 § 1 υπερνομοθετική ισχύ, Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Οι ανωτέρω ελευθερίες προστατεύονται και στο άρθρο 15 του επίσης έχοντος υπερνομοθετική ισχύ Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Δ.Σ.Α.Π.Δ.) που κυρώθηκε με το ν. 2462/97⁴. Στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρώπης δε, προβλέπεται (αρ. II – 73): «*Η τέχνη και επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή*». Εντέλει στην οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (αρ. 27) αναφέρεται ρητώς ότι «*Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες, και να μετάσχει στην πρόοδο και στα αγαθά της*».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχει ασχοληθεί, ουκ ολίγες φορές, με ζητήματα που άπτονται της ελευθερίας της τέχνης.

3.- Ορισμός της Τέχνης

Προτού εμβαθύνουμε στα μονοπάτια της έρευνάς μας, θα ήταν δόκιμο να προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την έννοια της τέχνης παρακολουθώντας με ιδιαίτερη προσοχή τις διαφορετικές απόψεις και θεωρίες που κατά καιρούς επεδίωξαν να ορίσουν το φαινόμενο αυτό.

Ξεκινώντας με μια πιο καλλιτεχνική διάθεση παρατηρείται ότι πλήθος ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών έχουν δώσει το δικό τους ορισμό στην έννοια της τέχνης ανά τους αιώνες. Ακούμε έτσι προσεκτικά τον Edgar Degas⁵, να δηλώνει ότι: «*η τέχνη δεν είναι αυτό που βλέπεις, αλλά αυτό που κάνεις τους άλλους να δουν....*», αλλά και την Beverly Sills⁶ να χαρακτηρίζει την τέχνη, ως «*την υπογραφή των πολιτισμών....*». Με την πένα ενός ποιητή⁷ «*η τέχνη δεν είναι καθρέφτης όπου καθρεπτίζεται ο κόσμος, αλλά ένα σφυρί με το οποίο του δίνουμε σχήμα.....*» και με τη ματιά ενός φιλοσόφου «*Η τέχνη είναι μια πολυτέλεια. Μια διέξοδος των δυνάμεων που δεν χρησιμοποιούνται*»⁸.

⁴ Στην § 2 του οποίου η ελευθερία έκφρασης «*περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσον....*».

⁵ Edgar Degas, 1834 – 1917, Γάλλος ζωγράφος και γλύπτης.

⁶ Beverly Sills, Αμερικανίδα υψίφωνος.

⁷ Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκυ, 1893 – 1930, Ρώσος Ποιητής.

⁸ Herbert Spencer, 1820 – 1903, Βρετανός Φιλόσοφος.

Πέρα όμως από τις φιλοσοφικές αναζητήσεις σοφών κονδυλοφόρων και μη, ο νομικός στην προσπάθειά του να οριοθετήσει το προστατευόμενο πεδίο της διάταξης του άρθρου 16 § 1 εδ. α' Σ οφείλει να υιοθετήσει ένα γενικότερα αποδεκτό ορισμό που να καλύπτει – όσο είναι αυτό δυνατό – με πληρότητα όλες τις μορφές της τέχνης. Αξίζει εδώ επιγραμματικά να αναφερθούν ορισμένες θεωρίες⁹ με τις οποίες επιχειρείται να προσδιορισθεί το κριτήριο εκείνο με το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα έργο, ως έργο τέχνης. Αρχικά, «ως έργο τέχνης οφείλει να θεωρηθεί ο,τιδήποτε ο ίδιος ο δημιουργός του θεωρεί ως τέτοιο, εκτός αν τούτο έρχεται σε προφανή αντίθεση με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις.....»¹⁰. Η θέση αυτή όμως προβληματίζει στη σκέψη ότι πολλά έργα είναι εκείνα, των οποίων οι δημιουργοί δε τους αναγνώριζαν καμία απολύτως καλλιτεχνική αξία, αξία η οποία δόθηκε στα έργα αυτά μετά τον θάνατό τους. Ακολούθως, ένα κριτήριο για το χαρακτηρισμό ενός έργου ως έργο τέχνης θα μπορούσε να είναι και η ένταξη του σε ένα αντίστοιχο καλλιτεχνικό είδος και η αναγνώριση σε αυτό γενικών τυπικών καλλιτεχνικών γνωρισμάτων¹¹. Η θεωρία όμως αυτή κλείνει τη πόρτα στα έργα εκείνα που δεν μπορούν να ενταχθούν σε κανένα καλλιτεχνικό είδος, ενώ απορρίπτει και τα νέα καλλιτεχνικά ρεύματα που ενδέχεται να αναγνωρισθούν μελλοντικά ως τέχνη¹². Η τελευταία θεωρία εστιάζει στο επικοινωνιακό μέρος της τέχνης χαρακτηρίζοντας την ως « δημιουργήμα το οποίο αποσκοπεί στην επικοινωνία και χρήζει ερμηνείας.....». Τι γίνεται όμως με εκείνες τις περιπτώσεις όπου ο καλλιτέχνης δεν επιθυμεί να δημοσιοποιήσει το έργο του; Εντέλει, τη συνδυασμένη εφαρμογή των περισσότερων κριτηρίων ορισμού της τέχνης ακολούθησε το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, αναγνωρίζοντας ότι κανένα κριτήριο αυτοτελώς δε μπορεί να οδηγήσει σε ένα ολοκληρωμένο συμπέρασμα για το τι είναι τέχνη.

Και ενώ έχει ήδη αρχίσει να διαφαίνεται η δυσκολία ορισμού της έννοιας «τέχνη», πολλοί θεωρητικοί δίνουν ένα πιο κλασικό ορισμό, χαρακτηρίζοντας την τέχνη «ως μίμηση» ή «αναπαράσταση γεγονότων» με πρόθεση τη μετάπλάσή τους σε «σημαίνουσες μορφές» αλλά και ως «τη ρεαλιστική απεικόνιση της εμπειρίας των αισθήσεων χωρίς ειδικό, πνευματικό και ψυχικό περιεχόμενο»¹³.

⁹ Αναλυτικότερα, βλ. Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης τα όρια ενός ανεπιφυλάκτου δικ., ΔτΑ Ν 1/1999, 77 επ. και Δημητρόπουλος Α., 609 - 610.

¹⁰ Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικ., γ' εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 328.

¹¹ Άποψη που έχει έντονα υποστηριχθεί στη γερμανική θεωρία.

¹² Ποιος θα περίμενε άλλωστε πριν 100 χρόνια ότι η ζωγραφική σε τείχους (Graffiti) θα αποτελούσε μορφή τέχνης;

¹³ Σιδέρης Δ., Αρμ. 1984, Άσεμνα θεάματα στον Κινηματογράφο, 103 επ.

Καταλήγοντας, ο ορισμός εκείνος ο οποίος φαίνεται να έχει επικρατήσει ευρέως τα τελευταία χρόνια και συναντάται συχνά σε νομολογιακές αποφάσεις είναι ότι «τέχνη είναι κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας»¹⁴. Παρομοίως, τέχνη «είναι η περί του ωραίου αντίληψη, όπως εκφράζεται σε ανθρώπινο δημιούργημα». Ορισμός που περιλαμβάνει και τα δύο στοιχεία της τέχνης, το υλικό και το πνευματικό¹⁵.

Το Σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια της τέχνης, δίνει όμως την δυνατότητα ορισμού της. Αρκεί ο ορισμός αυτός να χαρακτηρίζεται από τη μεγαλύτερη δυνατή πληρότητα, μακριά από ποιοτικά κριτήρια και αξιολογικές κρίσεις που μπορούν να τοποθετούν έξω από το προστατευτικό πεδίο του άρθρου 16 Σ δημιουργήματα αξία συνταγματικής προστασίας¹⁶. Η τέχνη άλλωστε προστατεύεται ανεξάρτητα από την ωραιότητα που ενσωματώνει¹⁷.

B. Το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης – φορείς του δικαιώματος

1.- Εισαγωγικά

Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει την ελευθερία δημιουργίας και κυκλοφορίας έργων τέχνης καθώς και της προσβάσεως του κοινού στα έργα τέχνης αυτά¹⁸. Παράλληλα, το άρθρο 16 § 1 Σ εισάγει και μια θεσμική εγγύηση που αντιστοιχεί στην υποχρέωση του κράτους να προωθεί με κάθε πρόσφορο μέσο πολιτικές και δράσεις για να ενισχύει την τέχνη¹⁹. Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης έχει τρεις διαστάσεις την αμυντική, την προστατευτική και τη διασφαλιστική διάσταση.

2.- Η ελευθερία παραγωγής έργων τέχνης

¹⁴ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, β' αναθ. Εκδ., 736 επ./ Βλ. απ. Μον. Πρ. Θεσ. 24076/2006, Το Σ 3/2006, 980 επ. / απ. Μον. Πρωτ. Αθ. 5208/2000, Το Σ 3/2000, 572 επ.

¹⁵ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα (Corpus & Animus), 607 επ.

¹⁶ Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης – Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικ., 84 επ.

¹⁷ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 610.

¹⁸ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, β' αναθ. έκδοση, ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλας, 736 επ. / βλ. και απ. Μον. Πρωτ. Αθ. 5208/2000 (υπόθεση Ανδρουλάκη), Το Σ 3/2000, 578.

¹⁹ γνωμ. Παπαδημητρίου Γ., ΔιΜΕΕ 1/2006, Έτος 3°, 19.

Στις ελεύθερες και δημοκρατικές κοινωνίες κάθε καλλιτέχνης είναι (και πρέπει να είναι) ελεύθερος να εκφραστεί μέσα από τη διαδικασία της δημιουργίας. Η ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης μεταφράζεται σε ελευθερία του καλλιτέχνη να επιλέξει εκείνος με ποιο μέσο – τρόπο θα εκφράσει την καλλιτεχνική του διάθεση και με ποια τεχνοτροπία θα εξωτερικεύσει τον συναισθηματικό του κόσμο. Σε αυτό το στάδιο της δημιουργικής έκφρασης κανένα μέσο επηρεασμού και καταναγκασμού δεν είναι ανεκτό. Σε καμία περίπτωση η δημιουργία ενός έργου τέχνης δεν πρέπει να εξαρτάται από προηγούμενη άδεια ή οποιοδήποτε άλλο προληπτικό μέτρο²⁰. Καθώς επίσης, η λογοκρισία και οποιαδήποτε άλλη μορφή προληπτικού ελέγχου κατά το στάδιο της καλλιτεχνικής δημιουργίας απαγορεύονται. Εξάιρεση εδώ αποτελεί η παρέμβαση για την προστασία άλλου εννόμου αγαθού που ρητώς προστατεύεται από το Σύνταγμα²¹. Άλλωστε, μόνο ο ελεύθερος και αυτεξούσιος άνθρωπος μπορεί να δημιουργήσει έργα πολιτισμού²².

3.- Ελευθερία κυκλοφορίας έργων τέχνης

Χωρίς την ελευθερία κυκλοφορίας έργων τέχνης η ελευθερία παραγωγής αυτών θα έμοιαζε κενή περιεχομένου. Αυτό γιατί σπανιότητα η κρατική εξουσία θα εμπόδιζε τη δημιουργία ενός προκλητικού και άσεμνου έργου τέχνης, το οποίο προοριζόταν να παραμείνει σε ιδιωτικό χώρο. Εκεί όπου υφίσταται πραγματική ανάγκη συνταγματικής προστασίας είναι στη διάδοση ενός καλλιτεχνικού έργου²³. Ο χώρος των γραμμάτων και των τεχνών θα δεχόταν ένα ισχυρό πλήγμα κάθε φορά που κάποιος παράγοντας κρατικής εξουσίας θα εμπόδιζε την έκθεση ενός καλλιτεχνικού δημιουργήματος ή θα εξαρτούσε την έκθεσή του από προηγούμενη άδεια – έγκριση²⁴. Εξάιρεση και εδώ φαίνεται να αποτελεί οποιαδήποτε απαγόρευση έκθεσης έργου τέχνης (άνοδος θεατρικής παράστασης, πραγματοποίηση συναυλίας κ.ά.) που στηρίζεται σε συνταγματικά θεμιτά κριτήρια (ώρες κοινής ησυχίας,

²⁰ Έτσι αντισυνταγματική θεωρείται η απαίτηση άδειας για το γύρισμα μιας κινηματογραφικής ταινίας. Βλ. Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, 736 επ.

²¹ π.χ. Με σκοπό την προστασία της νεότητας και της παιδικής ηλικίας ο έλεγχος για την κατάταξη μιας ταινίας σε μια από τις κατηγορίες του νόμου.

²² Σιδέρης Δ., Άσεμνα θεάματα στον Κινηματογράφο, Αρμ. 97.

²³ Βλαχόπουλος Σπ., ΔτΑ Νο 1/1999, 86.

²⁴ Πρακτική που έχει ουκ ολίγες φορές ακολουθηθεί για την προστασία κατ' επίφαση συνταγματικών δικαιωμάτων, βλ. απόσυρση βιβλίου από τα σχολεία, «Ζιγκ – Ζαγκ στις νεραντζιές», της Έρση Σωτηροπούλου, Ελευθεροτυπία 14/4/2008.

ασφάλεια κοινού κ.ά.). Στην ελευθερία αυτή στηρίζεται και η ελευθερία αποστολής και πώλησης έργων τέχνης ως προσωπική πνευματική ιδιοκτησία του κάθε δημιουργού²⁵.

4.- Ελευθερία πρόσβασης του κοινού στα έργα τέχνης

Το άρθρο 16 § 1 Σ όμως πέρα από την προστασία του δημιουργού και του καλλιτεχνικού έργου, προστατεύει και το κοινό, το οποίο έχει κάθε δικαίωμα να απολαμβάνει τα έργα τέχνης και να εισέρχεται ελεύθερα στους χώρους που αυτά εκθέτονται. Η ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στα καλλιτεχνικά δημιουργήματα και η ελευθερία απόλαυσής τους, είναι ασυμβίβαστες με κάθε μορφή απαγόρευσης²⁶. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπου η επιβολή περιορισμών κρίνεται απαραίτητη όταν στηρίζονται σε λόγους προστασίας της νεότητας ή ακόμη και της δημόσιας υγείας.

5.- Η θεσμική εγγύηση άρθρου 16 § 1 Σ

Το κράτος έχει την υποχρέωση να συμβάλλει με κάθε πρόσφορο μέσο στην ανάπτυξη και προαγωγή όλων των μορφών της τέχνης σε περιβάλλον που όχι μόνο επιτρέπει αλλά και ενθαρρύνει την άνθισή τους²⁷. Το κράτος οφείλει να είναι ο προαγωγός της τέχνης και ο υποστηρικτής της καλλιτεχνικής εξέλιξης. Το άρθρο 16 § 1 Σ εισάγει μια θεσμική εγγύηση σύμφωνα με την οποία στα πλαίσια μιας ανοικτής και δημοκρατικής κοινωνίας η πολιτεία οφείλει να λάβει όλα εκείνα τα θετικά μέτρα με τα οποία θα καταστεί δυνατή η ανάπτυξη και η προαγωγή της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Και η σπουδαιότερη συμβολή του κράτους στην ανάπτυξη και προαγωγή της τέχνης είναι η δημιουργία μιας ατμόσφαιρας ελευθερίας αφενός και εκτιμήσεως της καλλιτεχνικής δημιουργίας αφετέρου²⁸. Το κράτος οφείλει να νομοθετεί υπέρ τη προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και των δικαιωμάτων του δημιουργού της τέχνης. Να μεριμνά υπέρ τη πρόσφορης διδασκαλίας της τέχνης και της καλλιέργειας της καλλιτεχνικής συνείδησης. Οφείλει να προωθεί και να στηρίζει

²⁵ Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, 740.

²⁶ C-288/01 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας για τη δυσμενή απαγόρευση εισόδου σε χώρους καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

²⁷ γνωμ. Παπαδημητρίου Γ., ΔΙΜΕΕ 1/2006, Έτος 3°, 19.

²⁸ Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, 741.

έμπρακτα τους καλλιτέχνες και τα έργα τους μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων και κρατικών επιχορηγήσεων. Το ύψος, το είδος και η έκταση της χρηματοδότησης δεν είναι βέβαια δυνατόν να προσδιορισθούν στο Σύνταγμα. Ο καθορισμός πολιτικών και δράσεων εναπόκειται στο νομοθέτη και στη διοίκηση²⁹. Η στήριξη αυτή πρέπει να παρέχεται βάσει συγκροτημένου προγράμματος πρόσφορων κριτηρίων και κινήτρων. Αυτό βέβαια σε καμία περίπτωση δε μπορεί να οδηγήσει στον περιορισμό της καλλιτεχνικής δημιουργικότητας. Το κράτος όταν δρα ως πατρόνας των τεχνών, οφείλει να σέβεται και να προάγει τις ιδιαίτερες αξίες που συγκροτούν το εν λόγω πεδίο δραστηριότητας. Η κρατική αρωγή οφείλει να υποτάσσεται στις αξίες που διέπουν τους χώρους της τέχνης ως κοινωνικό ιδεώδες, όχι να τις υπονομεύει ή να τις διαστρέφει³⁰. Μιλάμε δηλαδή για ορθή στήριξη της τέχνης απαλλαγμένη από μεροληπτική και επικριτική διάθεση. Στήριξη ουσιαστική, που θα αποβλέπει στην άνοδο της ποιοτικής στάθμης της καλλιτεχνικής δημιουργίας και στην επιβοήθηση της καλλιτεχνικής παραγωγής.

6.- Αμυντική – Προστατευτική – Διασφαλιστική διάσταση³¹ δικαιώματος τέχνης

Το *αμυντικό* περιεχόμενο των δικαιωμάτων έχει την έννοια της προστασίας από την κρατική αυθαιρεσία. Η αμυντική διάσταση της τέχνης προστατεύεται ως αμυντικό – απόλυτο δικαίωμα. Στρέφεται, καταρχήν, κατά του κράτους αλλά και κατά οποιασδήποτε άλλης δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας. Άλλωστε, σύμφωνα με τη διάταξη άρθρου 25 § 1 εδ. γ' Σ «τα *συνταγματικά δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν*». Έχει αρκετές φορές τονιστεί στο παρόν πόνημα ότι τέχνη και δημοκρατία είναι δύο έννοιες αλληλοϋποστηριζόμενες. Οποιαδήποτε απολυταρχική και ολοκληρωτική επέμβαση προσβάλλει το δικαίωμα της τέχνης και πλήττει την καλλιτεχνική δημιουργία.

²⁹ γνωμ. Παπαδημητρίου Γ., ΔιΜΕΕ 1/2006, Έτος 3°, 20.

³⁰ Κυρίτσης Δ., Θεωρία και πράξη του δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης, Το Σ 2007, 424 επ.

³¹ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 614 επ.

Στην πράξη αυτών των ολοκληρωτικών διαθέσεων έρχεται να συμβάλλει η προστατευτική διάσταση του δικαιώματος της τέχνης. Το προστατευτικό δικαίωμα στρέφεται προς το κράτος και επιζητά την επέμβασή του για την προστασία της τέχνης από απειλές και κινδύνους που τείνουν να βλάψουν την ελεύθερη δημιουργικότητα. Απειλητικές φωνές που μπορούν να σωπάσουν με τη λήψη πρόσφορων και αναγκαίων μέτρων για τη προστασία του καλλιτεχνικού γίνεσθαι. Τα δικαιώματα του ανθρώπου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους (αρ. 25 § 1 εδ. α' και β') και αυτό ακριβώς είναι που δημιουργεί υποχρέωση αυτού σε θετική ενέργεια.

Το άρθρο 16 § 1 εδ. α' όταν αναφέρει ότι «η ανάπτυξη και η προαγωγή» της τέχνης αποτελεί υποχρέωση του κράτους, δεν παρέχει ασφαλώς δικαστική επιδιώξιμη αξίωση. Η διασφαλιστική διάσταση του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης αναγνωρίζει τη δυνατότητα διεκδίκησης μέσα από ενέργειες που το ίδιο το Σύνταγμα επιτρέπει (εκλογική διαδικασία, συνδικαλισμός, απεργίες κ.ά.).

7.- Φορείς δικαιώματος

Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι καταρχήν φυσικά πρόσωπα, ημεδαπά και αλλοδαπά, τα οποία είναι σε θέση να δημιουργήσουν, παρουσιάσουν, εκτελέσουν, κυκλοφορήσουν και απολαύσουν έργα τέχνης³². Φορείς του δικαιώματος είναι και οι ανιθαγενείς. Την ελευθερία της τέχνης δύναται να επικαλεστεί όχι μόνο ο δημιουργός αλλά και τα πρόσωπα εκείνα που απολαμβάνουν ένα έργο τέχνης. Αλλά και τα νομικά πρόσωπα³³ μπορούν να ασκήσουν δικαιώματα επί των έργων τέχνης ιδιοκτησιακού περιεχομένου ή απλά εκμετάλλευσής τους. Το δικαίωμα της καλλιτεχνικής ελευθερίας είναι ανεπίδεκτο παραίτησης.

Γ. Η ελευθερία της τέχνης – τα όρια ενός ανεπιφύλακτου

Δικαιώματος

1.- Γενικά

³² απ. Μον. Πρ. Αθ. 5208/2000 (υπόθεση Ανδρουλάκη), Το Σ 3/2000, 578.

³³ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 607.

Το άρθρο 16 § 1 Σ κατοχυρώνει ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα. Ο συνταγματικός νομοθέτης δε θέτει κανένα περιορισμό στην άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Η μη επιφύλαξη νόμου όμως δεν επιτρέπεται να οδηγεί στην ασύδοτη άσκηση ενός δικαιώματος. Μέσα σε μια δημοκρατική κοινωνία ο κάθε άνθρωπος οφείλει να ζει ελεύθερος σεβόμενος τα δικαιώματά των άλλων. Απαιτείται λοιπόν οριοθέτηση του δικαιώματος της τέχνης. Οριοθέτηση που οφείλει να γίνεται βάσει των αρχών της νομιμότητας, της κοινωνικότητας και της χρηστότητας.

2.- Το ανεπιφύλακτο της ελευθερίας της τέχνης

Το άρθρο 16 παρ. 1 δεν υπάγει την ελευθερία της τέχνης σε κανενός είδους περιορισμό. Ο συντακτικός νομοθέτης κατοχυρώνει την ελευθερία της τέχνης απαλλαγμένη από περιορισμούς και επιφυλάξεις. Ο καλλιτέχνης έχει το δικαίωμα να δημιουργήσει ένα έργο τέχνης και να κινηθεί στα καλλιτεχνικά μονοπάτια με τον τρόπο που ο ίδιος θα επιλέξει. Δικαιούται να εκθέσει το έργο που ο ίδιος δημιούργησε απολαμβάνοντας την ανεπιφύλακτη προστασία που ο συντακτικός νομοθέτης του εξασφάλισε. Κάθε έργο τέχνης ακόμη και το πιο προκλητικό ή φρικαλέο χαίρει απόλυτης προστασίας. Και αν αυτή η ιδέα ξενίζει υπάρχουν πολλά επιχειρήματα που συνηγορούν προς την άποψη αυτή. Και το πιο πειστικό εξ αυτών είναι ότι η επιστήμη και η τέχνη είναι συνυφασμένες με διαδικασίες πειραματισμού, τολμηρών υποθέσεων και αμφισβήτησης των πάντων³⁴. Το Σύνταγμα στο άρθρο 16 κατοχυρώνει ένα σύστημα αυξημένης προστασίας της τέχνης, μη υποκείμενο σε ειδικούς περιορισμούς που έχουν εφαρμογή στη γενική ελευθερία του λόγου και στην ελευθερία του τύπου³⁵.

Υποστηρίζοντας την απόλυτη και ανεπιφύλακτη προστασία της τέχνης, δε θα έπρεπε να δυσανασχετούμε στο άκουσμα της κατάληψης ενός κτιρίου με σκοπό την πραγματοποίηση μιας έκθεσης ζωγραφικής από έναν έγκριτο ζωγράφο, ούτε από τη διοργάνωση μιας συναυλίας βιολιού στις τρεις τα ξημερώματα απέναντι από ένα νοσοκομείο. Και όμως υπάρχουν λεπτές διαχωριστικές γραμμές που κανείς δεν

³⁴ Τσακυράκης Σ., Σατανικό Λεξικό, Το Σ 4/1998, 743.

³⁵ Κυρίτσης Δ., Θεωρία και πράξη του δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης, Το Σ 2/2007, 405.

επιτρέπεται να καταπατά μέσα σε μια οργανωμένη κοινωνία, ούτε και ο ίδιος ο καλλιτέχνης που προστατεύεται με τέτοιο απόλυτο τρόπο από το Σύνταγμα της χώρας. Είναι αυτονόητο ότι ο συνταγματικός νομοθέτης δε θέλησε να νομιμοποιήσει την αυθαίρετη επέμβαση του καλλιτέχνη στα υλικά έννομα αγαθά τρίτων προσώπων³⁶. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι η ατομική ελευθερία πρέπει να φτάνει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου³⁷. Και ενώ στο πλαίσιο της γενικής σχέσης δεν είναι δυνατή η επιβολή περιορισμών, γεγονός που θα οδηγούσε στη συρρίκνωση του περιεχομένου της ελευθερίας της τέχνης με διατάξεις του κοινού δικαίου, «*το ανεπιφύλακτο της τέχνης*» δεν εμποδίζει και την οριοθέτησή της³⁸. Ο καλλιτέχνης υπόκειται στο γενικώς ισχύον δίκαιο. Η ελευθερία της τέχνης «περιορίζεται» από τους γενικούς νόμους, δηλαδή εκείνους που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου ούτε κατά ορισμένης καλλιτεχνικής δημιουργίας ή τεχνοτροπίας, ούτε να δυσχεραίνουν δυσανάλογα την άσκηση του δικαιώματος της τέχνης³⁹. Και στη παρούσα φάση όταν μιλάμε για περιορισμό δεν αναφερόμαστε στην συρρίκνωση του δικαιώματος αλλά στην οριοθέτησή του. Παρόμοια και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Lindon, Otchakovsky – Laurens & July κατά Γαλλίας καταδίκασε τους προσφεύγοντες για δυσφήμιση με το επιχείρημα ότι «*κάθε κείμενο πολιτικό, φιλοσοφικό, μυθιστορηματικό ή ακόμη και ποιητικό, διέπεται από τους κανόνες που εφαρμόζονται σε τέτοια θέματα, τόσο από τη δημόσια τάξη όσο και την προστασία των ατόμων*»⁴⁰.

3.- Οριοθέτηση του δικαιώματος της τέχνης – Το τρίπτυχο νομιμότητα, κοινωνικότητα, χρηστότητα

α) Η Οριοθέτηση

Το ζήτημα που απασχολεί εν προκειμένω είναι τι συμβαίνει όταν δύο διαφορετικά ατομικά δικαιώματα συγκρούονται. Πως θα οριοθετηθούν τα πεδία

³⁶ Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης – Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος, ΔτΑ Ν. 1/1999, 90.

³⁷ Σιδέρης Δ., Άσεμνα θεάματα στον Κινηματογράφο, Αρμ. 1984, σελ. 98.

³⁸ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 616.

³⁹ Βλ. Απ. Μον. Πρ. Αθ. 5208/2000 (υπόθεση Ανδρουλάκη).

⁴⁰ Υπόθεση γνωστή ως η «Δίκη του Λεπέν» στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Εφετείο Παρισιού της 13/9/2000, πηγή: elawyer.blogspot.com

εφαρμογής τους, έτσι ώστε να διατηρήσουν και τα δύο το μεγαλύτερο δυνατό μέρος της κανονιστικής τους εμβέλειας.

Η αυξημένη προστασία της τέχνης δεν επιτρέπει στο δικαίωμα αυτό να εξετάζεται μεμονωμένα, αλλά μέσα στο πλαίσιο που διαγράφει το σύνολο των συνταγματικών ρυθμίσεων. Όλες οι συνταγματικές διατάξεις και όλα τα συνταγματικά έννομα αγαθά είναι καταρχήν ισοδύναμα χωρίς να υφίστανται μεταξύ τους ιεραρχική σχέση. Ο κοινός νομοθέτης είναι το κατεξοχήν αρμόδιο όργανο με την άμεση δημοκρατική του νομιμοποίηση να επιλύει τη σύγκρουση δύο ισοδύναμων ατομικών εννόμων αγαθών⁴¹. Όταν όμως ο νόμος σιωπά η στάθμιση⁴² των συγκρουόμενων δικαιωμάτων είναι εκείνη που θα μας οδηγήσει στην πραγματική εναρμόνισή τους. Η αναγκαιότητα της στάθμισης σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση είναι αυτονόητη και πρέπει να γίνεται πάντοτε με πρόσφορα κριτήρια.

Ποια είναι όμως τα κριτήρια αυτά; Από τη μία πλευρά, η ένταση της προσβολής του εννόμου αγαθού, το οποίο συγκρούεται με την ελευθερία της τέχνης. Όσο πιο έντονη και μεγαλύτερης βαρύτητας είναι η προσβολή του εννόμου αγαθού από την άσκηση της καλλιτεχνικής δραστηριότητας τόσο πιο πιθανή είναι η στάθμιση συμφερόντων να αποβεί σε βάρος του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης⁴³. Έτσι και στην περίπτωση της απόσυρσης του βιβλίου της Έρσης Σωτηροπούλου από τις σχολικές βιβλιοθήκες. Το βιβλίο, κατηγορήθηκε ότι περιείχε «κείμενα σαφώς πορνογραφικά και χυδαία» που δεν ταίριαζαν, κατά τη κρίση του δικαστηρίου, με το σχολικό περιβάλλον και την ανηλικότητα των μαθητών⁴⁴. Το ίδιο πνεύμα χαρακτηρίζει και την απόφαση του Ποινικού Δικαστηρίου του Παρισιού της 11^{ης} Οκτωβρίου 1999, η οποία αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«αν και στο πεδίο της πολιτικής πολεμικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης πρέπει να αναγνωρίζεται η μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία έκφρασης στον συγγραφέα, αυτή η ελευθερία δεν είναι απεριόριστη και σταματά όταν γίνεται προσωπική επίθεση που εξαπολύεται ευθέως από τον συγγραφέα ή με τη διαμεσολάβηση φανταστικών χαρακτήρων και έτσι κηλιδώνεται με την αλλοίωση των γεγονότων και με ασυγκράτητη γλώσσα»*⁴⁵.

⁴¹ Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης – Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος, ΔτΑ Ν. 1/1999, 94.

⁴² Βλ. θεωρία «αδιαφοροποίητης στάθμισης», για το αξιακό βάρος συγκρουόμενων αγαθών, Κυρίτσης Δ. Θεωρία και Πράξη Δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης, Το Σ 2/2007, 400 επ.

⁴³ Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης – Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος, ΔτΑ Ν. 1/1999, 106.

⁴⁴ Το βιβλίο της Έρσης Σωτηροπούλου «Ζιγκ – Ζαγκ στις νεραντζιές» είχε αποσπάσει το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος, προσφεύγων ήταν ο Κων/νος Πλεύρης, Ελευθεροτυπία 14/4/2008.

⁴⁵ Η «Δίκη του Λεπέν» στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, πηγή: elawyer.blogspot.com.

Από την άλλη πλευρά της στάθμισης ως κριτήριο τίθεται η ένταση των περιορισμών του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Όσο πιο έντονος είναι ο περιορισμός αυτός και όσο περισσότερο προσεγγίζει τον πυρήνα του εν λόγω ατομικού δικαιώματος, τόσο περισσότερο αυξάνει η βαρύτητα της ελευθερίας της τέχνης και η πιθανότητα να προβεί η στάθμιση υπέρ της⁴⁶. Έτσι ενοχλεί περισσότερο η απαγόρευση της κυκλοφορίας ενός καλλιτεχνικού έργου από την ίδια την καταδίκη του καλλιτέχνη.

Πέρα από τα ανωτέρω θα μπορούσαν, κατά περίπτωση, να συμβάλλουν και άλλα κριτήρια στην στάθμιση δύο διαφορετικών εννόμων αγαθών.

β) Η ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας

Η απόλυτη ελευθερία του καλλιτέχνη οριοθετείται από τη γενική ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας. Η δράση όλων των κοινωνιών του δικαίου, κρατικών οργανισμών και ιδιωτών, πρέπει να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτό νόμους. Ο καλλιτέχνης ως μέλος ενός κοινωνικού συνόλου οφείλει να υπακούει στους νόμους και στις επιταγές της κοινωνίας αυτής. Η ελευθερία της τέχνης απαγορεύεται να οδηγεί σε παραβίαση διατάξεων του Συντάγματος αλλά και των νόμων του κράτους⁴⁷.

γ) Η ρήτρα της κοινωνικότητας

Στο άρθρο 5 § 1 Σ αναφέρεται ότι *«καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του..... εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων»*. Η ελευθερία της τέχνης οφείλει να εκδηλώνεται σε αρμονία με τα δικαιώματα των πολιτών μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Η καταπάτηση οποιουδήποτε ατομικού δικαιώματος, είτε κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα, είτε στο κοινό δίκαιο, δεν είναι ανεκτή. Στο Σύνταγμα όμως δεν προβλέπεται ως γενική οριοθέτηση το

⁴⁶ Βλαχόπουλος Σ., Η ελευθερία της τέχνης – Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος, ΔτΑ Ν. 1/1999, 108.

⁴⁷ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 617.

δημόσιον συμφέρον, άρα οποιαδήποτε δέσμευση στην ελευθερία της τέχνης «χάριν του γενικού συμφέροντος» είναι αντισυνταγματική⁴⁸.

δ) Η ρήτρα της χρηστότητας

Η οριοθέτηση των συνταγματικών δικαιωμάτων γίνεται και με την επίκληση των χρηστών ηθών, όπως ακριβώς ορίζει και το άρθρο 5 παρ.1 Σ. Η ελευθερία της τέχνης σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να ξεπερνά τα όρια που χαράσσουν τα χρηστά ήθη μέσα σε μία ανθρώπινη κοινωνία. Και όταν μιλάμε για χρηστά ήθη δεν αναφερόμαστε μόνο στην γενετήσια ηθική, αλλά σε όλο το πλέγμα των διανθρώπινων σχέσεων. Ο κοινός νομοθέτης στα πλαίσια της γενικής του νομοθετικής αρμοδιότητας, που θεμελιώνεται μεταξύ άλλων και στο άρθρο 7 ΠΚ, θεωρείται ως το κατεξοχήν αρμόδιο όργανο για την εισαγωγή οριοθετήσεων⁴⁹. Αρμοδιότητα η οποία σαφέστατα υπόκειται στις συνταγματικές διατάξεις. Τα όρια βέβαια της καλλιτεχνικής έκφρασης δε μπορούν να χαραχθούν από το δικαστήριο ενόψει των διαφορετικών αντιλήψεων που επικρατούν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες αναφορικά με το τι θεωρείται προσβλητικό⁵⁰. Ακόμη όμως και η οριοθέτηση οφείλει « να έχει κάποιο όριο »! Ο ασφυκτικός περιορισμός της τέχνης στο όνομα των χρηστών ηθών θεωρείται ανεπίτρεπτος. Ιδιαίτερη προσοχή, ωστόσο, απαιτείται όχι στο στάδιο της καλλιτεχνικής δημιουργίας αλλά κατά την έκθεση ενός έργου τέχνης στο κοινό⁵¹.

Α. Επιμέρους ζητήματα

1. Ελευθερία της τέχνης και προστασία της προσωπικότητας

Η καλλιτεχνική έκφραση δεν παρέχει εξουσία προσβολής της προσωπικότητας των άλλων. Από το συνδυασμό των άρθρων 16 παρ. 1 εδ. α' και 5 παρ 2 εδ .α' προκύπτει, ότι η τιμή των άλλων (ως δικαίωμα των άλλων κατά το άρθρο 5 παρ 1) οριοθετεί την ελευθερία της τέχνης⁵². Το εν λόγω δικαίωμα δεν προστατεύει μόνο τα

⁴⁸ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, 617 – 618.

⁴⁹ Δημητρόπουλος Α. , Συνταγματικά Δικαιώματα, 618

⁵⁰ Κυρίτσης Δ. , θεωρία και πράξη δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης, ΤοΣ 2/2007, 402

⁵¹ Δημητρόπουλος Α. , Συνταγματικά Δικαιώματα, 619

⁵² Δημητρόπουλος Α. , Συνταγματικά Δικαιώματα, 620

στοιχεία της προσωπικότητας που αναφέρονται στην προσωπική συμπεριφορά του κάθε προσώπου, αλλά και τα στοιχεία εκείνα της προσωπικότητας που προκύπτουν από την ένταξη του ατόμου σε μία ορισμένη κοινωνική, εθνική ή θρησκευτική ομάδα⁵³. Μεταξύ των διαφόρων εκδηλώσεων του δικαιώματος προσωπικότητας, το οποίο είναι ενιαίο, περιλαμβάνεται η ψυχική υπόσταση του ανθρώπου δηλαδή ο ψυχικός και συναισθηματικός του κόσμος⁵⁴. Μεταξύ άλλων και το θρησκευτικό συναίσθημα, όπως και κάθε άλλο συναίσθημα, αναφέρεται στην προσωπικότητα και ειδικότερα στην ψυχική υπόσταση του προσώπου. Ωστόσο, φορείς του δικαιώματος τέχνης δεν είναι μόνο οι δημιουργοί των έργων τέχνης αλλά και αυτοί που τα απολαμβάνουν. Άλλωστε, η προστασία της ελεύθερης καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, ορισμένες φορές καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή της, γιατί η προσωπικότητα και αν θίγεται, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, έχει υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό της ως άνω ελευθερίας⁵⁵. Τη νομολογιακή πρακτική αρκετές φορές έχουν απασχολήσει αποφάσεις που εξετάζουν τη σύγκρουση του δικαιώματος της ελευθερίας και εκείνου της προσωπικότητας. Έτσι και η αρκετά πρόσφατη υπόθεση της κινηματογραφικής μεταφοράς του μυθιστορήματος «Κώδικας Da Vinci» του συγγραφέα Νταν Μπράουν, που ξεσήκωσε παγκόσμια θύελλα αντιδράσεων φέρνοντας στην επικαιρότητα το θέμα της λογοκρισίας και τον περιορισμό στην ελευθερία της τέχνης⁵⁶. Ο συγγραφέας παρουσίαζε το Θεάνθρωπο Χριστό να έχει ανθρώπινες αδυναμίες και τη Μαρία Μαγδαληνή να αντικαθιστά τον απόστολο Ιωάννη στο Μυστικό Δείπνο. Οι αναφορές αυτές εκτόξευσαν, πέρα από τις πωλήσεις, και τις αντιδράσεις ορισμένων θρησκευτικών ομάδων που ισχυρίστηκαν ότι θυσιάζονται στο βωμό της ελευθερίας της τέχνης, τα δικαιώματα της προσωπικότητάς τους και της θρησκευτικής τους συνείδησης. Παρόμοια είναι και η υπόθεση που αφορούσε στο μυθιστόρημα του συγγραφέα Μίμη Ανδρουλάκη (Μ'), όπου πάλι η αναφορά του στον αρχηγό της Εκκλησίας προκάλεσε έντονες

⁵³ ΑΠ 13/1999, Ολομ, ΤοΣ 1999, σελ 253,257

⁵⁴ Μον. Πρ. Θεσ 24070/2006, ΤοΣ 3/2006, 979

⁵⁵ Μον. Πρ. Θεσ. 24070/2006, ΤοΣ 3/2006, 982

⁵⁶ Απ. ΕΗWC 719/06 του High Court of justice, που δικαίωσε τον συγγραφέα σε σχέση με το ζήτημα των πνευματικών δικαιωμάτων του έργου,
www.piperpat.com/Portals/0/articles/news/pitchfork/davincicode.pdf

αντιδράσεις στους θρησκευτικούς κύκλους⁵⁷. Αλλά και τον Συνήγορο του Πολίτη έχουν αρκετές φορές απασχολήσει περιπτώσεις που αφορούν στην προσβολή της προσωπικότητας, ως αποτέλεσμα προκλητικού έργου τέχνης, αναγκάζοντας τον να εκδώσει σχετικό δελτίο τύπου. Η υπόθεση Outlook⁵⁸ και η αποκαθήλωση του ζωγραφικού πίνακα «Asperges me» του Thierry de Cordier αλλά και το ομοφυλικό φιλί στην παράσταση «Ρουσάλκα»⁵⁹ έφεραν προ των πυλών του Συνηγόρου του Πολίτη λογοκριτικές στάσεις που έσπευσε να καταδικάσει. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναγνώρισε, στα πλαίσια της παθητικής διάστασης της ελευθερίας της τέχνης, την αξίωση του κοινού να παρακολουθεί ένα έργο χωρίς τις λογοκριτικές παρεμβάσεις οποιουδήποτε διοικητικού οργάνου.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των υποθέσεων αυτών είναι και ότι η παράνομη προσβολή της προσωπικότητας μπορεί να υπάρξει και όταν κάποιος τρίτος αναφέρεται με υβριστικό ή συκοφαντικό τρόπο όχι σε ένα ορισμένο άτομο αλλά σε μία ορισμένη κοινωνική, θρησκευτική ή εθνική ομάδα⁶⁰. Αντίθετη βέβαια άποψη εκφράζεται στην περίπτωση σχολιασμού της υπόθεσης του Λεξικού Μπαμπινιώτη κατά την οποία υποστηρίζεται ότι *«η προσβολή της προσωπικότητας απαιτεί εξατομίκευση, η οποία είναι αδιανόητη να συνάγεται εμμέσως από γενικούς χαρακτηρισμούς μιας ομάδας ανθρώπων»*^{61 62}

2. Ελευθερία της τέχνης και θρησκεία

Η ελευθερία της τέχνης έρχεται αρκετές φορές αντιμέτωπη και με την θρησκευτική ελευθερία. Η θρησκευτική ελευθερία κατοχυρώνεται στο άρθρο 13Σ και οριοθετεί την ελευθερία του δικαιώματος της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Σε καμία περίπτωση ο καλλιτέχνης δεν επιτρέπεται να προσβάλλει καμία θρησκεία⁶³. Η τέχνη αρκετές φορές διακατέχεται από ένα πνεύμα αμφισβήτησης και τολμηρών

⁵⁷Μον. Πρ Αθ 5208/2000, ΤοΣ 3/2000,572/ παρόμοια παλαιότερη υπόθεση Μον. Πρωτ.Αθ. 17115/88 (Ασφ.Μέτρα) περί της προβολής της ταινίας « Ο Τελευταίος Πειρασμός» του Μάρτιν Σκορτσέζε

⁵⁸ Δελτίο τύπου 30.3.2004 www.synigoros.gr/reports/apomakrinsi_eikastikou_ergou.pdf

⁵⁹ Συνήγορος του Πολίτη, Απρίλιος 13/2009, elawyer.blogspot.com

⁶⁰ Βλαχόπουλος Σπ., Υπόθεση Ανδρουλάκη (Μ')

⁶¹ Τσακυράκης Σ, Σατανικό Λεξικό, ΤοΣ 4/1998, 744

⁶²Χαρακτηριστική είναι και η υπόθεση προβολής του μυθιστορήματος της Μάρας Μειμαρίδη «Οι Μάγισσες της Σμύρνης» από την εισαγγελία της Σμύρνης βάσει του άρθρου 301 τουρκικού ΠΚ , για προσβολή του τουρκισμού, elawyer.blogspot.com

⁶³ Δημητρόπουλος Α. , Συνταγματικά Δικαιώματα, 620

υποθέσεων. Ο κάθε καλλιτέχνης εκφράζει τη δική του αλήθεια μέσα από τα έργα τέχνης του και «η αλήθεια είναι γυμνή για να μπορεί να την ντύνει ο καθένας όπως θέλει..». Προφανώς και η ελευθερία της τέχνης δεν μπορεί να εξαρτάται από τις ευαισθησίες λίγων ή πολλών. Όμως ακόμα και εδώ η διαχωριστική γραμμή είναι ευδιάκριτη.

Και ενώ η τέχνη δεν επιτρέπεται να εξαρτάται από τις προκαταλήψεις και τις πεποιθήσεις της κοινής γνώμης, ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε καλλιτέχνης επιλέγει να εκφράσει τις ιδέες του ενδιαφέρει πάντοτε κατά την σύγκρουση των δύο αυτών δικαιωμάτων. Έτσι η ολοκληρωτική απαγόρευση του δημοσίου αντιθρησκευτικού λόγου μπορεί να γίνει κατ' εξαίρεση αποδεκτή, όταν ο τρόπος του ομιλητή είναι τόσα βάνουσα προκλητικός, περιφρονητικός ή εξυβριστικός, ώστε να συνεπάγεται την άρνηση της ελευθερίας των άλλων, οπότε χάνει και το δικαίωμα στην ανοχή από μία δημοκρατική, πλουραλιστική κοινωνία με ανοικτό πνεύμα, που δικαιούται και είναι αναγκαίο τότε να αρνηθεί με το έσχατο και δραστικότερο μέσο που διαθέτει, αφού κάθε ηπιότερο είναι απρόσφορο⁶⁴.

Στην περίπτωση όμως του μυθιστορηματικού έργου «Κώδικας Ντα Βίντσι» όπου γινόταν σαφέστατη παραδοχή των δύο φύσεων του Ιησού Χριστού, τόσο η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας, όσο και η οργάνωση Opus Dei, αλλά και η Καθολική Εκκλησία χαρακτήρισαν το έργο «μυθοπλασία που σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πηγή πληροφοριών για τα σχετικά θέματα» και άφησαν το λαό να κρίνει μόνος του τις λεγόμενες «ανιστόρητες και μυθώδεις φανταστικές απόψεις... που δεν είναι ικανές να βλάψουν τη θρησκευτική πίστη στο μέσο, συνετό, ενήλικο άνθρωπο⁶⁵»

E. Αντί επιλόγου

« Πως είναι δυνατόν να χαράξουμε από τα πριν τα όρια της τέχνης και να διατάξουμε πως πέρα από μια γραμμή τέχνη δε μπορεί να υπάρξει; Ότι η τέχνη είναι ένας κανόνας, ένας κανόνας αμείλικτος είμαστε σύμφωνοι. Αλλά ο κανόνας αυτός δεν έχει νομοθετηθεί από καμία θεωρία , οποία και να ' ναι.. έχει νομοθετηθεί από τη

⁶⁴ Σκιαδαρέσης Γ. , Ελευθερία της Τέχνης- Προβολή κινηματογραφικής ταινίας «Κώδικας Ντα Βίντσι», ΤοΣ 3/2006, 978

⁶⁵ Μον. Πρ. Θεσσ. , 24070/2006, ΤοΣ 3/2006, 982

σειρά όλων των άξιων έργων τέχνης , που με το πέρασμα του καιρού μας φωτίζουν μ' ένα φως όλο και περισσότερο νέο, όλο και περισσότερο σταθερό ».

Η τέχνη είναι ένας κανόνας αμείλικτος μας λέει ο Γ. Σεφέρης στις «Δοκιμές » του. Ένας κανόνας που γεννά πολιτισμό. Ένας κανόνας που σκορπά αξίες και ιδανικά αισθητική συγκίνηση και ζωντανή παράδοση. Που ταιριάζει σε μια δημοκρατική κοινωνία και που τη βοηθά να εξελίσσεται. Είναι το ύψιστο εκείνο αγαθό που καλλιεργεί τη ψυχή μας και διεγείρει τις αισθήσεις μας. Που άλλοτε μας συγκινεί και μας εξυψώνει και άλλοτε μας εκνευρίζει και μας προκαλεί. Αυτό λοιπόν το ατομικό δικαίωμα δεν επιδέχεται περιορισμό. Αυτό το δικαίωμα αξίζει να προστατεύεται και να προωθείται. Και έτσι σεβαστό και σεβόμενο τα όρια μιας δημοκρατικής ολότητας να συμβιώνει και να γεννά τον δικό του πολιτισμό .

ΣΤ. Περίληψη

Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 παρ. 1Σ. Διάταξη που αναφέρεται τόσο στην ελεύθερη καλλιτεχνική δημιουργία και κυκλοφορία έργων τέχνης, όσο και στην ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στα έργα αυτά. Εισάγοντας, δε, ταυτόχρονα μια θεσμική εγγύηση με την οποία το κράτος οφείλει να προάγει και να στηρίζει την τέχνη με κάθε πρόσφορο μέσο. Και ενώ ο

ορισμός του δικαιώματος της τέχνης καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής, η οριοθέτησή του κρίνεται αναγκαία μέσα σε μία δημοκρατική - πολυφωνική κοινωνία, όπου η κατοχύρωση ενός ανεπιφύλακτου ατομικού δικαιώματος δεν είναι ανεκτό να οδηγεί στην καταπάτηση άλλων συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων .

Summary

A clause which refers not only to the free artistic creation and circulation of work of art, but also to the free access of public in this work. It introduces meanwhile, an institutional guaranty with which the state owes to promote and support the art by all expedient means. And while the definition of the right of art grows particularly difficult, its delimitation is considered as necessary in a democratic - polyphonic society, where the entrenchment of an unconditional individual right, is not bearable to lead to the impingement of other constitutionally guaranteed rights.

La résumé

Le droit de la liberté de l'art est garanti à l'article 16 paragraphe 1 de la Constitution. C'est un article, qui se réfère tant à la création artistique libre et à la circulation d'œuvres d'art, qu'à l'accès libre du public à ces oeuvres. En même temps, il introduit une garantie institutionnelle avec laquelle l'Etat doit promouvoir et soutenir l'art en utilisant tout moyen favorable. Et tandis que la définition du droit de l'art se présente particulièrement difficile, sa délimitation est considérée nécessaire dans une société démocratique-polyphonique, où la consolidation d'un droit individuel sans réserve, n'est pas tolérable de conduire à l'empiétement d'autres droits constitutionnellement garantis

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βλαχόπουλος Σπ., Η ελευθερία της τέχνης- Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος, ΔτΑ 1/1999

Βλαχόπουλος Σπ., Υπόθεση Ανδρουλάκη – Μια υπόθεση που δεν εκδόθηκε ποτέ, ΤοΣ 3/2000

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά δικαιώματα, β' αναθεωρημένη έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας 2005

Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος γ', β' έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008

Κυρίτσης Δ., Θεωρία και Πράξη δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης, ΤοΣ 2/2007

Μαυριάς Κ./ Παντέλης Α, Συνταγματικά Κείμενα, τόμος α', έκδοση 4, Αντ. Ν. Σάκκουλας

Παπαδημητρίου Γ., ΔιΜΕΕ 1/2006, έτος 3^ο

Σιδέρης Δ., Ασεμνα θεάματα στον κινηματογράφο, Αρμ.1984

Σκιαδαρέσης Γ., Ελευθερία της Τέχνης- Προβολή κινηματογραφικής ταινίας « Κώδικας Ντα Βίντσι », ΤοΣ 3/2006

Τροβά Ε, ΤοΣ 3/2006

Τσακυράκης Σ., Σατανικό Λεξικό, ΤοΣ 4/1998

Χρυσόγονος Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα , γ' έκδοση , Νομική Βιβλιοθήκη 2006

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.elawyer.blogspot

www.hlhr.gr

www.enet.gr

www.piperpat.com

www.dsanet.gr

www.dislib.gr

www.synigoros.gr

NOMOLOGIA

ΑΠ 13/1999, ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ, ΤοΣ 1999

Μον.Πρωτ.Θεσσ. 24070/2006, ΤοΣ 3/2006 (Διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων)
«ΚΩΔΙΚΑΣ DA VINCI

Μον.Πρωτ.Αθ 5208/2000, ΤοΣ 3/2000 (υπόθεση Ανδρουλάκη)

Απ.511/2008 (απόσυρση βιβλίου Ζίγκ-Ζάγκ στις Νεραντζιές)

Υπόθεση Outlook- Δελτίο Τύπου Συνηγόρου του Πολίτη 30.3.2004
www.elawyer.blogspot.com

Υπόθεση στη Λυρική- Δελτίο Τύπου Συνηγόρου του Πολίτη 13/4/2009
www.synigoros.gr/reports/apomakrinsi_eikastikou_ergou.pdf

Απ. ΕΗWC 719/06 High Court of justice,
www.piperpat.com/Portals/0/articles/news/pitchfork/davincicode.pdf

C-288/01 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας για τη
δυσμενή απαγόρευση εισόδου σε χώρους καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

Μον. Πρωτ.Αθ. 17115/88 (Ασφ.Μέτρα) περί της προβολής της ταινίας « Ο
Τελευταίος Πειρασμός» του Μάρτιν Σκορτσέζε, ΕΔΔ 1989

Μάρα Μείμαριδη «Οι Μάγισσες της Σμύρνης» (προσβολή του τουρκισμού),
elawyer.blogspot.com

ΕΦ.Παρισιού13/9/2000, «Δίκη του Λεπέν» στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο,
elawyer.blogspot.com.

Ποινικό Δικαστήριο 7/9/2000, «Δίκη του Λεπέν» στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο,
elawyer.blogspot.com.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
ΑΠ	ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Απ.	ΑΠΟΦΑΣΗ

ΑΡΜ.	ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
Βλ.	ΒΛΕΠΕ
Γνωμ.	ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ
ΔιΜΕΕ	ΔΙΚΑΙΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
ΔτΑ	ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
Εδ.	ΕΔΑΦΙΟ
ΕΦ.ΑΘ	ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΔΔ	ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
Μον.Πρωτ.ΑΘ.	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Μον.Πρωτ.Θεσ.	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΝοΒ	ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
Παρ.	ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ
ΠΚ .	ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
Σελ.	ΣΕΛΙΔΑ
Σ .	ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΣτΕ	ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤοΣ	ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ)
Υποθ.	ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ο Συνήγορος του Πολίτη περί ομοφοβικής λογοκρισίας στη Λυρική

Όπως αναφέρεται στα έγγραφα, ο Συνήγορος είναι αρμόδιος όχι στο πλαίσιο του Ν.3304/2005, αφού η αναφορά δεν υποβλήθηκε από εργαζόμενους στην παράσταση, αλλά στο πλαίσιο “*της γενικής του αρμοδιότητας για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, καθ’ ότι* [η εν

λόγω υπόθεσης] φέρεται να δημιουργεί εξ αντικειμένου κλίμα έντασης σε βάρος της ομοφυλόφιλης ερωτικής επιθυμίας”.

“(…)Στο σκέλος που αφορά την ελευθερία της τέχνης στην παθητική της διάσταση, ως δικαίωμα δηλαδή του κοινού να παρακολουθήσει την ελεύθερη καλλιτεχνική απόδοση μιας παράστασης, όπως την εμπνεύστηκε και επέλεξε να την αποδώσει η δημιουργός της (...)”. Σε αυτό το σημείο, ο Συνήγορος αναγνωρίζει λοιπόν την αξίωση του κοινού να παρακολουθεί ένα έργο χωρίς λογοκριτικές επεμβάσεις διοικητικών οργάνων, επισημαίνοντας ότι αυτή η αξίωση απορρέει από το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος, το οποίο κατοχυρώνει ανεπιφύλακτα την ελευθερία της τέχνης και την υποχρέωση του κράτους για την ανάπτυξη και την προαγωγή της. Ο Συνήγορος αναφέρει ότι *“η συνταγματική αυτή πρόβλεψη καθιερώνει την υποχρέωση του κράτους και των οργάνων του να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός κλίματος ελευθερίας και εκτίμησης της καλλιτεχνικής δημιουργίας, απέχοντας από κάθε ενέργεια που θα απέβλεπε ή θα είχε ως πιθανολογούμενη συνέπεια τον καθορισμό του αισθητικού αποτελέσματος της παρεχόμενης προς το κοινό καλλιτεχνικής δημιουργίας. Βασική προϋπόθεση για την επιδίωξη αυτή είναι η απουσία άμεσων ή έμμεσων προληπτικών ή κατασταλτικών πρακτικών από την πλευρά του κράτους και των υπηρεσιών του στο στάδιο της παραγωγής ή της διάδοσης έργων τέχνης”.*

Αυτή η συνταγματική ελευθερία του κοινού πιθανολογεί ο Συνήγορος ότι παραβιάστηκε, αναφέροντας: *“Ωστόσο, εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι όχι μόνο δεν κατέστη τελικώς δυνατή η διασφάλιση της ελεύθερης από παρεμβάσεις παροχή της καλλιτεχνικής αυτής υπηρεσίας προς το κοινό, όπως αρχικώς είχε επιλεγεί και προαναγγελθεί δημοσίως, αλλά επιπλέον η αδυναμία αυτή αποδίδεται σε αντιδράσεις των ίδιων των μελών της “Ορχήστρας Λυρικής Σκηνής”, μολονότι η “Ορχήστρα Λυρικής Σκηνής” οφείλει να συνεπικουρεί την Εθνική Λυρική Σκηνή στο έργο της, αλλά και στη διασφάλιση του δικαιώματος των θεατών να παρακολουθήσουν απρόσκοπτα την παρεχόμενη καλλιτεχνική υπηρεσία.”*

Ως προς το ομοφοβικό κίνητρο της λογοκριτικής παρέμβασης, το οποίο αναφέρει ως *“κριτήρια που δεν φαίνεται να έχουν καν καλλιτεχνικό περιεχόμενο”* ο Συνήγορος του Πολίτη είναι κάθετος:

“Η απόδοση ομοφυλοφιλικής ερωτικής επιθυμίας σε έναν ήρωα μυθοπλασίας και η εκδήλωσή της με ένα ερωτικό φιλί επί σκηνής, λαμβανομένης υπ' όψιν της εξέλιξης των κοινωνικών ηθών, ούτε αποτελεί “ακραία σκηνή”, ούτε μπορεί να εκληφθεί ως προσβλητική προστατευόμενου έννομου αγαθού των φερομένων ως θιγόμενων από αυτό. [...] Η ομοφυλόφιλη ερωτική επιθυμία αποτελεί άλλωστε

κοινωνικό δεδομένο και προστατεύεται στην συνταγματική μας έννομη τάξη , στο πλαίσιο της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 του

Συντάγματος) και του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 του Συντάγματος). Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, η έκφρασή της στην τέχνη δεν την καθιστά, άνευ άλλου τινός επιμεμπτή και δεν επιτρέπει την επιβολή περιορισμών, για τον λόγο και μόνο ότι αυτή εκφράζεται σε καλλιτεχνικό έργο και εκδηλώνεται

με ένα ερωτικό φιλί επί σκηνής (βλ. και σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΣτΕ 3490/2006 με την οποία ακυρώθηκε επιβληθέν πρόστιμο από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης σε τηλεοπτική εκπομπή για την παρουσίαση ερωτικού φιλιού μεταξύ ανδρών).”

Ειδικά στην επιστολή του προς τον Πρόεδρο της Λυρικής, ο Συνήγορος αναφέρει και ότι η έκφραση της ομοφυλόφιλης επιθυμίας στην τέχνη *“δεν μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς που προσδίδουν αποδοκιμασία στη συγκεκριμένη ερωτική επιθυμία και στην εκδήλωσή της.”*

Ο Συνήγορος του Πολίτη ζητά από τον Πρόεδρο της ΕΛΣ τις απόψεις του, το κατά πόσον τελούσε σε γνώση τυχόν πιέσεων προς τη σκηνοθέτιδα, αλλά και για τις τυχόν δικές του *“ενέργειες για τη διασφάλιση της ελεύθερης και απρόσκοπτης καλλιτεχνικής έκφρασης της δημιουργού της παράστασης”* όπως και τα *“μέτρα που προτίθεστε να λάβετε, προκειμένου να μην επαναληφθεί αντίστοιχο ζήτημα στο μέλλον”*.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ζητά από τον Προϊστάμενο της ΟΛΣ τις απόψεις του και τις ενέργειες που έλαβε για να αποτρέψει τις παρεμβάσεις, ενώ του επισημαίνεται ότι *“ακόμη και εάν οι επίμαχες αντιδράσεις προέρχονταν αποκλειστικά από μέλη της ορχήστρας με την ιδιότητά τους ως μελών του οικείου σωματείου, αυτοί δεν παύουν να αποτελούν στελέχη του δημοσίου με τα δικαιώματα, αλλά και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητά τους αυτή και ο προσδιορίζονται στις οικείες διατάξεις.”* Σε αυτό το σημείο δηλαδή, ο Συνήγορος επισημαίνει ότι εκτός από την ελευθερία της έκφρασης των δημοσίων υπαλλήλων – μουσικών, υπάρχει και η υποχρέωση σεβασμού της ελευθερίας της έκφρασης του σκηνοθέτη της παράστασης, στο έργο της οποίας δεν μπορεί να γίνεται επέμβαση με βάση προκαταλήψεις για το σεξουαλικό προσανατολισμό...

ΠΗΓΗ: elawyer.blogspot.com

ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ

Στην υπόθεση Μπαμπινιώτη, ένας πολιτευόμενος της περιφέρειας της Θεσσαλονίκης με τη συμπαράσταση τοπικών αθλητικών σωματείων ζήτησε από το τοπικό Πρωτοδικείο να διατάξει την απόσυρση του έργου με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Αφορμή στάθηκε η χρήση του όρου «Βούλγαρος», όρο που ο ίδιος ο γλωσσολόγος καταδίκασε και αποκαλούσε υβριστικό. Στην υπόθεση αυτή τη σύνθεση του δικαστηρίου απασχόλησαν ζητήματα όπως η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας καθώς και οι περιορισμοί αυτής σε σχέση με την αξία του

ανθρώπου και το δικαίωμα της προσωπικότητας... «...Η προστασία της ελευθερίας επιστήμης, έρευνας και εκφράσεως, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη ύψιστων

κοινωνικών αγαθών, καλύπτει και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες, έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, και

αν θίγεται, έχει υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών...»

ΥΠΟΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΖΙΓΚ ΖΑΓΚ ΣΤΙΣ ΝΕΡΑΝΤΖΙΕΣ »

Απόφαση 511/18-1-08

Δικάσιμος: 1-8-2007
Δικαστής: Δημήτριος Γαβαλάς
Διάδικοι: Κων/νος Πλεύρης

ΚΑΤΑ

- 1) Ελληνικού Δημοσίου
- 2) Μαριέττας Γιαννάκου
- 3) Γεωργίου Βουλγαράκη

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 731, 732 και 692 παρ.4 ΚΠολΔ προκύπτει ότι το δικαστήριο έχει το δικαίωμα να διατάξει, ως ασφαλιστικό μέτρο, κάθε πρόσφορο κατά την κρίση του μέτρο που επιβάλλεται από τις περιστάσεις και αποσκοπεί στην εξασφάλιση ή τη διατήρηση του δικαιώματος ή τη ρύθμιση της κατάστασης υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα τηρηθεί ο κανόνας της διάταξης του άρθρου 692 παρ. 4, με την οποία ορίζεται ότι τα ασφαλιστικά μέτρα δεν πρέπει να συνίστανται στην ικανοποίηση του δικαιώματος, του οποίου ζητείται η εξασφάλιση ή διατήρηση. Σκοπός δηλαδή των ασφαλιστικών μέτρων είναι να τεθεί σε προσωρινή λειτουργία η επίδικη σχέση και όχι να κριθεί οριστικά η έννομη σχέση, (βλ. Παρμ. Τζίφρα, Ασφαλιστικά Μέτρα, (1985, σελ.270 επ.).

Με την υπό κρίση αίτηση ο αιτών εκθέτει ότι το βιβλίο της Έρσης Σωτηροπούλου ηγοράσθη από το Υπουργείο Πολιτισμού, διετέθη στις σχολικές βιβλιοθήκες και απεστάλη στον Ελληνισμό άλλων χωρών.

Ότι το βιβλίο αυτό έχει κείμενα πορνογραφικά και ακατάλληλα για τα παιδιά. Ζητά λοιπόν για τους αναφερόμενους στην κρινομένη αίτηση λόγους, να διατάξει το Δικαστήριο την προσωρινή απόσυρση από τις σχολικές βιβλιοθήκες του ως άνω βιβλίου, μέχρις ότου εκδικασθεί η τακτική αγωγή του προς οριστική απόσυρση του παραπάνω βιβλίου. Η αίτηση αυτή παραδεκτά και αρμόδια εισάγεται προς εκδίκαση ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρ. 686 ΚΠολΔ) και είναι νόμιμα στηριγμένη στις διατάξεις των άρθρων 682 §1, 683 έως 703, 732 και 693 §4 ΚΠολΔ, και πρέπει επομένως να ερευνηθεί περαιτέρω και ως προς την ουσιαστική της βασιμότητα, ερήμην των δευτέρας και τρίτου των καθ' ων οι οποίοι κλήθηκαν νομότυπα και εμπρόθεσμα για την σημερινή δικάσιμο αλλά δεν εμφανίσθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου (βλ. υπ' αριθμ. 7960/Γ/21-6-2007 και 79585/20-6-2007 εκθέσεις επιδόσεως του δικαστικού επιμελητού στο Πρωτοδικείο Αθηνών Χρήστου Νικούδη).

Από όλα τα νομίμως προσκομιζόμενα και επικαλούμενα έγγραφα, πιθανολογήθηκαν τα ακόλουθα:

Το βιβλίο της Έρσης Σωτηροπούλου αγοράσθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού και διετέθη στις σχολικές βιβλιοθήκες. Επίσης το βιβλίο αυτό απεστάλη και σε Έλληνες

του Εξωτερικού. Το βιβλίο αυτό, όπως προκύπτει και από μία απλή ανάγνωσή του, περιέχει σαφώς κείμενα πορνογραφικά και χυδαία.

Τα αναφερόμενα στην αίτηση, αποσπάσματα του βιβλίου, είναι κείμενα που βρίθουν από βωμολοχίες και αισχρές εκφράσεις.

Το περιεχόμενο του εν λόγω βιβλίου κάθε άλλο παρά παιδαγωγικό είναι. Τα κείμενα του βιβλίου αυτού δεν έχουν σχέση με την λογοτεχνία αλλά με την πορνογραφία. Οι παιδικές ψυχές πρέπει να έρχονται σε επαφή όχι απλώς με την λογοτεχνία, αλλά με την παιδική λογοτεχνία, καθόσον κάποιο κείμενο μπορεί να έχει λογοτεχνική αξία δεν σημαίνει όμως ότι έχει και παιδαγωγική αξία.

Η λογοτεχνία αναφέρεται σε ενήλικες, ενώ η παιδική λογοτεχνία αναφέρεται στις αγνές παιδικές ψυχές, που ο Θεάνθρωπος Χριστός τις ανέδειξε σε πρότυπο για τους ενήλικες με τη θεϊκή ρήση του «εάν δεν γίνετε σαν τα παιδιά βασιλεία Θεού δεν θα κληρονομήσετε».

Στις σχολικές βιβλιοθήκες δεν πρέπει να υπάρχουν απλώς λογοτεχνικά βιβλία, αλλά παιδαγωγικά βιβλία που να συντελούν στην ηθική και πνευματική αγωγή των παιδιών και όχι απλώς το να τους παρέχουν ξερές γνώσεις καθόσον όπως έλεγε ο μεγάλος παιδαγωγός Pestalotsi: «Προτιμώ παιδαγωγό με αγάπη για τα παιδιά παρά παιδαγωγό με τυπικές γνώσεις που δεν διαμορφώνουν την ψυχή των παιδιών».

Το Σύνταγμα της Ελλάδος (άρθρ. 16 παρ2) αναφέρει ότι η παιδεία έχει σκοπό την ηθική και πνευματική αγωγή των Ελλήνων και την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνειδήσεως». Το επίδικο βιβλίο δεν συμβάλει στον παραπάνω Συνταγματικό σκοπό.

Το ότι το βιβλίο αυτό έλαβε κάποιο κρατικό βραβείο, αυτό δεν σημαίνει τίποτε, άλλωστε δεν έλαβε βραβείο παιδαγωγικής, αλλά κάποιο βραβείο που μάλλον δεν τιμά τα μέλη της επιτροπής αυτής. Η χυδαιότητα, η βωμολοχία και η πορνογραφία δεν πρέπει ποτέ να βραβεύεται και κυρίως να κοσμεί τις σχολικές βιβλιοθήκες. Η πορνογραφία πρέπει να καταδικάζεται οπουδήποτε και αν υπάρχει.

Υπάρχουν έντυπα και έγκριτες εφημερίδες που κυκλοφορούν σήμερα στην Ελλάδα, που ανεξαρτήτως πολιτικών τοποθετήσεων δεν περιέχουν σχεδόν ποτέ άσεμνες φωτογραφίες, με κείμενα πορνογραφικά και χυδαία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι εφημερίδες «ΕΣΤΙΑ» και «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» οι οποίες στα κείμενά τους, ουδέποτε πορνογραφικές εκφράσεις ούτε αισχρές φωτογραφίες που διεγείρουν το γενετήσιο ένστικτο.

Τα σχολικά βιβλία οφείλουν να συντελούν στην ψυχοπνευματική καλλιέργεια των παιδιών και όχι να τα ωθούν στο να χρησιμοποιούν λέξεις και εκφράσεις χυδαίες και πρόστυχες ή αλλιώς όπως λέγεται εκφράσεις του «πεζοδρομίου».

Επίσης τα σχολικά βιβλία πρέπει να είναι «απολιτικά» δηλαδή να μην έχουν καμία όσον είναι δυνατόν πολιτική χροιά, θέσεις που διαπνέονται από φανατισμό και μισαλλοδοξία δεν πρέπει να υπάρχουν στα σχολικά βιβλία, καθόσον ο αντιχριστιανισμός, ο αντιπατριωτισμός και ο αντικομμουνισμός δεν έχουν θέση στα σχολικά βιβλία.

Τα σχολικά βιβλία πρέπει να εμπνέουν στα παιδιά την ηθική αγνότητα, την αγάπη για την θρησκεία και την πατρίδα, απαλλαγμένα όμως τα ανωτέρω από πολιτικές και κομματικές ιδεολογίες και προκαταλήψεις, αφού άλλωστε η θρησκεία αφορά όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως πολιτικών τοποθετήσεων και η αγάπη για την πατρίδα δεν κάνει πολιτικές διακρίσεις.

Η Πολιτεία και η Δικαιοσύνη, οφείλουν να προστατεύουν τα παιδιά από την ανηθικότητα και την διαφθορά των ενηλίκων.

Η αγάπη και η φροντίδα για την ψυχική προστασία των παιδιών, πρέπει να είναι πρωταρχικός σκοπός της παιδείας, κατά την ταπεινή άποψη του υπογράφοντος την

παρούσα απόφαση Δικαστού, ο οποίος πριν γίνει δικαστής υπήρξε εκπαιδευτικός λειτουργός (καθηγητής κοινωνιολογίας).

Βεβαίως οι απόψεις για την θρησκεία, την πατρίδα, την οικογένεια και την ηθική διαφέρουν από λαό σε λαό, σύμφωνα με την κουλτούρα, τις παραδόσεις και τις κοινωνικές και ηθικές δομές τους.

Διάφορες ομάδες ανθρώπων που αυτοαποκαλούνται «προοδευτικοί» θεωρούν κάθε τι «παλαιό» ως «συντηρητικό» και «οπισθοδρομικό» και ονομάζουν τις απόψεις και τις ιδεολογίες που δεν σέβονται ως «σκοταδισμό» και «οπισθοδρόμηση». Είναι εύκολο να υβρίζεις και να χαρακτηρίζεις άσχημα τις θέσεις και τις απόψεις που δεν συμφωνείς, είναι όμως δύσκολο να αποδείξεις την ορθότητα των απόψεων που υποστηρίζεις.

Αν ερευνήσουμε το παρελθόν και το παρόν τότε θα εξακριβώσουμε εάν έχουμε πρόοδο, τι είναι πρόοδος και τι συντελείται με την πάροδο των χρόνων και των αντιλήψεων.

Κάποτε στην Ελλάδα, πριν από σαράντα χρόνια, με το «εφάπαξ» αγόραζες σπίτι, σήμερα δεν αγοράζεις ούτε την πόρτα του σπιτιού, και σε λίγο δεν θα υπάρχει ούτε το εφάπαξ, αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε στην Ελλάδα είχε 80% δάσος, σήμερα έχουν καεί ολόκληρα πανέμορφα δάση όπως της Πεντέλης, του Ταίναρου, της Ολυμπίας, του Γράμμου και είναι σήμερα καμένες εκτάσεις, αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε οι περισσότεροι νέοι πήγαιναν στην Εκκλησία, για να πλησιάσουν την αλήθεια, η οποία δεν είναι ιδεολογία, ή οποιαδήποτε άλλη αντίληψη, αλλά αλήθεια, φως και ζωή είναι μόνον ο Κύριος Ημών Ιησούς ΧΡΙΣΤΟΣ, σήμερα η νεολαία καταλήγει στα αναμορφωτήρια και σαπίζει από την χρήση των ναρκωτικών αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε η γυναίκα ασχολείτο κυρίως με την ανατροφή των παιδιών της σήμερα διαπαιδαγωγούν και ανατρέφουν τα παιδιά οι γκουβερνάντες και οι babysiter. Αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε οι σύζυγοι δεν χώριζαν μολονότι υπήρχαν σοβαροί λόγοι, σήμερα χωρίζουν με το παραμικρό και χωρίς ουσιαστική αιτία. Αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε τα παιδιά έτρωγαν σπιτικό φαγητό, τώρα τρώνε επιβλαβή έτοιμα και πλαστικά φαγητά. Αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε η ατμόσφαιρα, η θάλασσα και η φύση ήταν πεντακάθαρα, σήμερα είναι μολυσμένα αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε τα παιδιά τιμούσαν την σημαία, σήμερα, ευτυχώς σε ελάχιστες περιπτώσεις καίνε την σημαία, αυτό είναι πρόοδος;

Κάποτε τα κορίτσια των Ανατολικών «πρώην σοσιαλιστικών χωρών» εργαζόντουσαν στα εργοστάσια, σήμερα εργάζονται στους οίκους ανοχής της Δυτικής Ευρώπης, αυτό είναι πρόοδος;

Σήμερα, διαστρέφονται και οι μεγαλύτερες ιστορικές αλήθειες και αποσιωπούνται πανθομολογούμενες πραγματικότητες, όπως επί παραδείγματι, μαθαίνουν τα παιδιά ότι τους Γερμανούς, οι οποίοι μόνοι τους, πολέμαγαν γενναία με όλο τον κόσμο, τους νίκησαν οι Αγγλοαμερικάνοι, οι οποίοι και στο άκουσμα της λέξεως «Γερμανοί» τρεπόντουσαν σε φυγή, ενώ η αναμφισβήτητη πραγματικότητα είναι ότι εάν δεν υπήρχε το «ΣΤΑΛΙΝΓΚΡΑΝΤ» θα ήταν ακόμη εδώ οι Γερμανοί. Σήμερα παίζονται κινηματογραφικές ταινίες για τα εγκλήματα των Γερμανών κατά των Εβραίων, αλλά αποκρύπτονται και αποσιωπούνται τα εγκλήματα των Εβραίων κατά των Παλαιστινίων, και τα εγκλήματα των «συμμάχων» κατά των Γερμανών, όπως πχ. στη Δρέσδη, όπου οι σύμμαχοι βομβάρδισαν και έκαψαν χιλιάδες γυναικόπαιδα.

Σήμερα όλοι οι «προοδευτικοί», «μοντέρνοι» και «ψευτοκουλτουριάρηδες» μιλούν

και γράφουν απαξιωτικά και περιφρονητικά για τους βασιλείς και την βασιλευομένη Δημοκρατία, ενώ επιμελώς αποκρύπτουν ότι τα κράτη με την καλλίτερη κοινωνική πολιτική και κοινωνικές παροχές όπως η Σουηδία, η Νορβηγία και η Δανία είναι «βασίλεια».

Κάποτε με χίλιες (1000) δραχμές αγόραζες τα πάντα, σήμερα με τρία (3) ευρώ τι μπορείς να αγοράσεις; Σήμερα, ο Ελληνικός λαός είναι βυθισμένος στα δάνεια, και στους τόκους των Τραπεζών (δάνειο για σπίτι, για αυτ/το, για σπουδές, εορτοδάνεια κλπ). Αυτή είναι οικονομική πρόοδος της κοινωνίας;

Τα παραπάνω σημειώθηκαν, σαν απάντηση του όρου «πρόοδος» και του χαρακτηρισμού «προοδευτικός», και εάν η σημερινή πραγματικότητα είναι η περιγραφόμενη παραπάνω τότε σαφέστατα πρέπει να είμεθα κατά της αυτοαποκαλούμενης «προόδου», η οποία άλλωστε και στον τομέα της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, προσπαθεί να αποστερήσει και το πολυτιμότερο δώρο του ΘΕΟΥ στον άνθρωπο, δηλαδή την προσωπική ελευθερία, με τα κινητά, τις φωτογραφίσεις, τις βιντεοσκοπήσεις και τις κάμερες που παρακολουθούν πλέον όχι μόνο τις δημόσιες συναθροίσεις αλλά και τους εργαζόμενους στο χώρο της εργασίας τους (π.χ. Σούπερ Μάρκετ).

Επανερχόμενοι, στο θέμα της ηθικής, η απαγόρευση ενός ασέμνου βιβλίου δεν αποτελεί πράξη λογοκρισίας όπως δεν είναι λογοκρισία η οποιαδήποτε απαγόρευση στα παιδιά να διαβάζουν βιβλία που τα ωθούν σε άσχημες συνήθειες και κακές πράξεις όπως ναρκωτικά, κλοπές, πορνεία κλπ.

Ακόμη και η τιμωρία πολλές φορές είναι ωφέλιμη για τα παιδιά, όπως τονίζουν οι μεγαλύτεροι παιδαγωγοί, όπως για παράδειγμα, είναι καλλίτερο και επιβάλλεται να δώσουμε στο παιδί μία επίπληξη ή ελαφριά σωματική τιμωρία όταν πάει να βάλει το δάκτυλό του στην πρίζα του ηλεκτρικού ρεύματος παρά να μη το επιπλήξουμε, να βάλει το δάκτυλο στην πρίζα και να σκοτωθεί.

Η απαγόρευση ενός βιβλίου από τα αναγνωστέα βιβλία για τα παιδιά δεν σημαίνει ταυτόχρονα ότι καταδικάζεται το βιβλίο, το οποίο μπορεί για τους ενήλικους να είναι ενδιαφέρον, καθόσον υπάρχουν βιβλία λογοτεχνίας τα οποία ωφελούν τους μεγάλους (ενήλικες) αλλά η τυχόν ανάγνωσή τους μπορεί να βλάψει την ανώριμη παιδική ψυχή.

Το συγκεκριμένο βιβλίο περιέχει φράσεις άσεμνες και χυδαίες, και δεν αρμόζει να διαβάζεται από παιδιά, γιατί δεν συντελεί στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους, αυτό δεν σημαίνει ότι το εν λόγω βιβλίο δεν είναι ενδιαφέρον για τους ενήλικες, του οποίου βιβλίου η συγγραφέας Έρση Σωτηροπούλου μπορεί να είναι κατά τα λοιπά μια αξιόλογος συγγραφέας και λογοτέχνης.

Επομένως, η υπό κρίση αίτηση, πρέπει να γίνει δεκτή ως και ουσιαστικά βάσιμη, να διαταχθεί η προσωρινή απόσυρση από τις σχολικές βιβλιοθήκες του βιβλίου της Έρσης Σωτηροπούλου, μέχρις ότου εκδικασθεί ή αγωγή του αιτούντος, περί οριστικής αποσύρσεως του ως άνω βιβλίου.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δέχεται την αίτηση.

Διατάσσει προσωρινά την απόσυρση από τις σχολικές βιβλιοθήκες του βιβλίου της κας Έρσης Σωτηροπούλου, μέχρις ότου εκδικασθεί η αγωγή του αιτούντος, περί οριστικής αποσύρσεως του προαναφερομένου βιβλίου.

ΜονΠρΑθ 5208/2000, ασφ. μέτρα

(υπόθεση Ανδρουλάκη)
Πρόεδρος: Ειρήνη Καλού, Πρόεδρος Πρωτοδικών

«Το επιχείρημα της προσβολής της θρησκευτικής πίστης δεν νομιμοποιεί Ιερά Μονή για την άσκηση αίτησης ασφαλιστικών μέτρων με αίτημα την απαγόρευση της κυκλοφορίας λογοτεχνικού βιβλίου, επειδή η πίστη προϋποθέτει την ιδιότητα φυσικού προσώπου. Αλλά ούτε και τα νομικά πρόσωπα «Ελληνική Ένωση υπέρ των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη», «Εθνικό Κέντρο Βιβλίου» και ΕΣΗΕΑ νομιμοποιούνται να ασκήσουν πρόσθετη παρέμβαση υπέρ της απόρριψης της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων, αφού η δίκη δεν επηρεάζει τα έννομα συμφέροντά τους.

Ως τέχνη ορίζεται κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας. Συνταγματικά ανεπίτρεπτη η απαγόρευση κυκλοφορίας λογοτεχνικού βιβλίου με δικαστική απόφαση, δεδομένου ότι κατ' εξαίρεση δυνατότητα κατάσχεσης εντύπων (άρθρο 14 παρ. 3 και 4 Σ) δεν ισχύει για τα καλλιτεχνικά έργα. Οι αναφορές λογοτεχνικού βιβλίου σε σεξουαλικές σχέσεις του Ιησού Χριστού δεν συνεπάγονται την προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος, λαμβανομένου υπόψη ότι το βιβλίο κινείται στο χώρο της αλληγορίας και της φαντασίας έτσι ώστε οι περιεχόμενες σε αυτό φράσεις του να μην μπορούν να εκληφθούν με την κυριολεκτική τους σημασία. Η καλλιτεχνική ελευθερία και η ελευθερία της έκφρασης υπερισχύουν του δικαιώματος της προσωπικότητας, εφόσον δεν προσβάλλεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, όπως η ελληνική, δεν μπορεί να θεωρηθεί επιτρεπτό να επιβάλλεται στους άλλους τι πρέπει να διαβάσουν.

Κατά το άρθρο 57 εδ. α' ΑΚ. «όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον». Η προσωπικότητα περιλαμβάνει κάθε αγαθό που συνδέεται στενά με το πρόσωπο, ως ύπαρξη φυσική, ηθική, κοινωνική και πνευματική, όπως είναι η τιμή, η υπόληψη, η ελευθερία, κ.ά. (Ολ. Α.Π. 13/1999, Ελλ Δ/νη 40, 752). Μεταξύ των διαφόρων εκδηλώσεων του δικαιώματος της προσωπικότητας, το οποίο είναι ενιαίο, περιλαμβάνεται η ψυχική υπόσταση του προσώπου, δηλαδή ο ψυχικός και συναισθηματικός του κόσμος (*Α. Γεωργιάδη*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδ. 1996, παρ. 186, σελ. 86). Επομένως, το θρησκευτικό συναίσθημα, όπως κάθε συναίσθημα, αφορά και αναφέρεται στην προσωπικότητα και ειδικότερα στην ψυχική υπόσταση του προσώπου, το συναίσθημα δε αυτό πλήττεται όταν καθυβρίζεται το θρήσκευμα και κάθε τι που αφορά αυτό. Εξάλλου, η προσωπικότητα του ανθρώπου προστατεύεται και από σειρά διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος, ως προς τα ατομικά δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. Οι διατάξεις αυτές και οι αντίστοιχες διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου τελούν μεταξύ τους σε εσωτερική λογική και νομική ενότητα, οπότε, βάσει της θεωρίας των αντανакλαστικών επενεργειών, στην περιοχή του ιδιωτικού δικαίου, των ατομικών δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών που θεσπίζονται από το Σύνταγμα, η νομική σημασία των συνταγματικών αυτών δικαιωμάτων και ελευθεριών δεν εξαντλείται στις μεταξύ του κράτους, ως πολιτειακής εξουσίας και των πολιτών σχέσεις, αλλά επεκτείνεται και στις μεταξύ των πολιτών σχέσεις ως υποκειμένων ιδιωτικού δικαίου (*Γ. Πλαγιανάκου*, «Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας», σελ. 165 και εκεί παραπομπές). Έτσι με το άρθρο 2 του Συντάγματος διακηρύσσεται, ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, υπό την έννοια ότι η πολιτεία οφείλει να σέβεται την αξία του ανθρώπου, ως ατόμου και μέλους του κοινωνικού συνόλου αλλά και να την προστατεύει, δηλ. να μεριμνά για την αποτροπή της προσβολής της, εκ μέρους των

φορέων της εξουσίας αλλά και εκ μέρους ιδιωτών (Αρ. Μάνεση, «Ατομικές Ελευθερίες», έκδ. 1982, σελ. 110). Με βάση την κεντρική αυτή αντίληψη για την αξία του ανθρώπου, έχουν περιληφθεί στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, μεταξύ των άλλων, οι διατάξεις του άρθρου 5 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, του άρθρου 13 για την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, του άρθρου 14 για την ελευθερία της έκφρασης της γνώμης και διαδόσεως των στοχασμών μέσω του τύπου και του άρθρου 16 για την ελευθερία της τέχνης».

«..... Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 εδ. 1 του Συντάγματος «η τέχνη..... είναι ελεύθερη, η δε ανάπτυξη και προαγωγή αυτής αποτελεί υποχρέωση του κράτους». Τέχνη κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, είναι κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας. Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει την ελευθερία δημιουργίας και κυκλοφορίας έργων τέχνης, καθώς και προσβάσεως του κοινού στα έργα τέχνης. Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι κατ' αρχήν φυσικά πρόσωπα, ημεδαπά και αλλοδαπά, τα οποία μόνο είναι σε θέση να δημιουργήσουν, παρουσιάσουν, εκτελέσουν, κυκλοφορήσουν και απολαύσουν έργα τέχνης. Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι κατά τα πρόσωπα που απολαμβάνουν (ή εμποδίζονται να απολαύσουν) ένα έργο τέχνης. Την ελευθερία της τέχνης μπορεί δηλαδή να επικαλεστεί όχι μόνο ο καλλιτεχνικός δημιουργός, αλλά και το κοινό του (ακροατές, θεατές, αναγνώστες, αγοραστές κ.ο.κ.). Το άρθρο 16 παρ. 1 δεν υπάγει την ελευθερία της τέχνης σε κανενός είδους περιορισμούς. Επομένως ο καλλιτέχνης υπόκειται στο γενικώς ισχύον δίκαιο. Οι γενικοί περιορισμοί των νόμων ισχύουν και για τους δημιουργούς έργων τέχνης.

Η ελευθερία της τέχνης περιορίζεται από τους γενικούς νόμους, τους νόμους δηλαδή εκείνους που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου, ούτε κατά ορισμένης καλλιτεχνικής δημιουργίας ή τεχνοτροπίας, ούτε να καθιστούν αδύνατη ή να δυσχεραίνουν δυσανάλογα την άσκηση της τέχνης, της οποίας η ανάπτυξη και προαγωγή αποτελεί κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους. Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης από το Σύνταγμα δεν υπόκειται, όπως αναφέρθηκε, σε ειδικούς περιορισμούς, σε αντίθεση προς την ελευθερία του τύπου. Η αυξημένη αυτή προστασία της τέχνης υπερισχύει, ως ειδική ρύθμιση, άλλων διατάξεων του Συντάγματος με αντικείμενα που μπορούν απλώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση να αποτελούν μέσα εκφράσεως της τέχνης, όπως π.χ. ο τύπος».

Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
24070/2006
(Διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων)

Δικαστής: Ε. Μαστρογιώργη, Πρωτοδίκης
Δικηγόροι: Ν. Στεργιόπουλος, Κ. Μεταξόπουλος,
Ν. Θεοφανόπουλος, Α. Στουγιανοπούλου, Ν. Μόσχος

«Κατά τη διάταξη του άρθρου 57 εδ. α ΑΚ «όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον...». Η προσωπικότητα περιλαμβάνει κάθε αγαθό που συνδέεται στενά με το πρόσωπο, ως ύπαρξη φυσική, ηθική, κοινωνική και πνευματική, όπως είναι η τιμή, η υπόληψη, η ελευθερία κ.ά. (Ολ.ΑΠ. 13.1999 Ελλ.Δνη 40.752). Μεταξύ των διαφόρων εκδηλώσεων του δικαιώματος προσωπικότητας, το οποίο είναι ενιαίο, περιλαμβάνεται η ψυχική υπόσταση του προσώπου, δηλαδή ο ψυχικός και συναισθηματικός του κόσμος (Α. Γεωργιάδη, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. 1993, παρ. 186 σελ. 88). Επομένως, το θρησκευτικό συναίσθημα, όπως κάθε συναίσθημα, αφορά και αναφέρεται στην προσωπικότητα και ειδικότερα στην ψυχική υπόσταση του προσώπου, πλήττεται δε αυτό, όταν καθυβρίζεται το θρήσκευμα και κάθε τι που το αφορά. Εξάλλου, η προσωπικότητα του ανθρώπου προστατεύεται και από σειρά διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος ως προς τα ατομικά δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. Έτσι με το άρθρο 2 του Συντάγματος διακηρύσσεται ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, υπό την έννοια ότι η πολιτεία οφείλει να σέβεται την αξία του ανθρώπου, ως ατόμου και μέλους του κοινωνικού συνόλου, αλλά και να την προστατεύει, δηλαδή να μεριμνά για την αποτροπή της προσβολής της, εκ μέρους των φορέων της εξουσίας, αλλά και εκ μέρους ιδιωτών (Αρ. Μάνεση, «Ατομικές Ελευθερίες» εκδ. 1982 σελ. 110). Με βάση την κεντρική αυτή αντίληψη για την αξία του ανθρώπου έχουν περιληφθεί στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, μεταξύ των άλλων, οι διατάξεις του άρθρου 5 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, του άρθρου 13 για την ελευθερία θρησκευτικής συνειδήσεως, του άρθρου 14 για την ελευθερία της έκφρασης της γνώμης και διαδόσεως των στοχασμών μέσω του τύπου και του άρθρου 16 για την ελευθερία της τέχνης. Σύμφωνα δε με το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, έγγραφα και δια μέσου του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, ενώ κατά το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης «περί Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών» (ν.δ. 53/74), το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού δικαίου και υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, «παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως». Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης, ως και την ελευθερία λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών, ή ιδεών άνευ επεμβάσεων δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Η κατοχύρωση του άνω δικαιώματος αποτελεί εξειδίκευση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Έκφραση της γνώμης και στοχασμών είναι η με οποιονδήποτε τρόπο εξωτερίκευσή τους.

Το Σύνταγμα απαριθμεί ενδεικτικά την προφορική, τη γραπτή και μέσω του τύπου έκφραση γνώμης δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία αφού στην παρ. 2 του άρθρου 14 η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται και ως θεσμική εγγύηση. Επί πλέον, σύμφωνα με την παράγρ. 1 εδ. α' του άρθρου 16 του Συντάγματος, «η τέχνη... είναι ελεύθερη, η δε ανάπτυξη και προαγωγή αυτής αποτελεί υποχρέωση του κράτους». Τέχνη, κατά την έννοια της άνω διάταξης, είναι κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας. Η ελευθερία της τέχνης περιορίζεται από τους γενικούς νόμους, δηλαδή εκείνους που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό, χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου, ούτε κατά ορισμένης καλλιτεχνικής δημιουργίας, ή τεχνοτροπίας, ούτε να καθιστούν αδύνατη ή να δυσχεραίνουν δυσανάλογα την άσκηση της τέχνης, της οποίας η ανάπτυξη και προαγωγή αποτελεί κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους (Π. Δαγτόγλου, Συνταγματ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α, 1991, παρ. 922, 924). Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης κατά το Σύνταγμα δεν υπόκειται, όπως αναφέρθηκε σε ειδικούς περιορισμούς, σε αντίθεση προς την ελευθερία του τύπου (Μ. Πρωτ. Αθ. 6208/2000, 1235/2005).

Με την κρινόμενη αίτηση, οι αιτούντες, φυσικά πρόσωπα ισχυρίζονται ότι, η καθής εταιρία εισαγωγής και εκμετάλλευσης κινηματογραφικών ταινιών, εισήγαγε στην Ελλάδα την κινηματογραφική ταινία «Κώδικας DA VINCI», η οποία προβάλλεται δημόσια στους κινηματογράφους της Θεσσαλονίκης από 18.5.2006, επικαλούμενοι στην συνέχεια, προσβολή της προσωπικότητάς τους και της θρησκευτικής τους συνείδησης, παραβίαση του Συντάγματος και των χρηστών ηθών, για τους αναφερόμενους στην αίτηση λόγους, καθώς και διαμαρτυρίες πολιτών, από την προβολή της ταινίας, των οποίων προσβάλλεται το θρησκευτικό συναίσθημα, ζητούν να ρυθμιστεί προσωρινά η κατάσταση με την λήψη ασφαλιστικών μέτρων και συγκεκριμένα, να απαγορευτεί η προβολή της ταινίας από τους κινηματογράφους, όπως και η εισαγωγή και εμπορική διάθεση του έργου, να διαταχθεί η κατάσχεση των αντιγράφων του έργου στα χέρια της καθής ή παντός τρίτου, με απειλή χρηματικής ποινής 300.000 Ευρώ, καθώς και να καταδικασθεί η καθής στη δικαστή τους δαπάνη.

Η αίτηση αρμοδίως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου, κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθ. 686 επ. Κ.Πολ.Δ.) και είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 57 ΑΚ, 14 παρ. 3 του Συντάγματος, 731, 732, 946 παρ. 1, 954 Κ.Πολ.Δ. Πρέπει επομένως να ερευνηθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν.

Υπέρ των αιτούντων, παρεμβαίνει προσθέτως ο Γ. Κ., ιερέας, ζητώντας να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση, καθόσον θίγεται με την προσβολή της ταινίας το δικαίωμα της προσωπικότητάς του και προσβάλλεται η θρησκευτική πίστη τόσο του ίδιου, όσο και των πιστών της ενορίας του. η εν λόγω πρόσθετη παρέμβαση υπέρ των αιτούντων, ασκήθηκε παραδεκτά με προφορική δήλωση του προσθέτως παρεμβαίνοντος στο ακροατήριο (άρθ. 686 παρ. 6 Κ.Πολ.Δ.), συνεκδικάζεται με την αίτηση λόγω της μεταξύ τους συνάφειας, κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθ. 686 επ. Κ.Πολ.Δ.) και είναι νόμιμη (άρθ. 81 Κ.Πολ.Δ.). Από τις καταθέσεις των μαρτύρων των αιτούντων και της καθής Α.Σ., Σ.Κ., Π.Μ., που εξετάστηκαν στο ακροατήριο αυτού του Δικαστηρίου, από τα έγγραφα που επικαλούνται και προσκομίζουν οι διάδικοι πιθανολογήθηκαν τα παρακάτω πραγματικά περιστατικά: Η καθής είναι εταιρία εισαγωγής και εκμετάλλευσης από το εξωτερικό κινηματογραφικών ταινιών, τις οποίες διαθέτει σε κινηματογράφους που τις προβάλλουν στο κοινό. Στα πλαίσια της άνω δραστηριότητάς της, εισήγαγε στην Ελλάδα την κινηματογραφική ταινία με τον τίτλο «ΚΩΔΙΚΑΣ DA VINCI», η οποία

προβάλλεται στους κινηματογράφους της Θεσσαλονίκης από 18.5.2006. Πριν λάβει χώρα η προβολή της ταινίας τούτης, προηγήθηκε από το προβλεπόμενο από την ελληνική πολιτεία αρμόδιο θεσμικό όργανο (Διεύθυνση Εποπτείας ΜΜΕ – τμήμα Θεαμάτων και Ακροαμάτων) έλεγχος της καταλληλότητας αυτής και χορηγήθηκε στην καθής η σχετική άδεια (αριθμ. Ε2/112/2006 και Ε2/115/2006), κατατάχθηκε δε η ταινία στην κατηγορία κατάλληλη άνω των 17 ετών, ενώ στις υπόλοιπες χώρες θεωρήθηκε ως κατάλληλη άνω των 13 ετών. Το εν λόγω κινηματογραφικό έργο στηρίζεται στο ομώνυμο βιβλίο του άγγλου συγγραφέα Daw Brawn (Νταν Μπράουν), το οποίο έχει κυκλοφορήσει παγκοσμίως και ειδικά στην Ελλάδα από 20.3.2004, μέχρι δε τέλους του έτους 2005 οι πωλήσεις του ανέρχονται στα 173271 αντίτυπα (βλ. αριθμ. *** έγγραφων των εκδόσεων ΛΙΒΑΝΗ), χωρίς ποτέ να τεθεί από τους αιτούντες ή κανένα άλλο θέμα απαγόρευσης της κυκλοφορίας του στην Ελλάδα. Το έργο που είναι ένα θρίλερ περιπέτειας και φαντασίας, πραγματεύεται ως μυθιστόρημα, εν μέσω άλλων αφηγήσεων και συμπερασμάτων, υποκειμενικής πάντα κρίσεως του συγγραφέα και περί της υποστάσεως του Χριστού και της σχέσεώς του με την Μαρία Μαγδαληνή, χωρίς όμως να υπάρχουν ηθοποιοί που υποδύονται τους ρόλους αυτούς και χωρίς να δίνεται ή υποδεικνύεται απάντηση στα θρησκευτικά ερωτήματα που θέτει, δημιουργώντας απλώς και μόνο προβληματισμό στο θεατή. Τόσο ο προαναφερόμενος συγγραφέας του έργου, όσο και η παραγωγός της ταινίας αμερικάνικη εταιρία με την επωνυμία “COLUMBIA PICTURES INDUSTRIES INC”, αναφέρουν στους τίτλους τέλους της ταινίας ότι «οι χαρακτήρες, τα περιστατικά και τα ονόματα που παρουσιάζονται είναι φανταστικά και οποιαδήποτε ομοιότητα με το όνομα, τον χαρακτήρα ή την ιστορία οποιουδήποτε προσώπου είναι τελείως συμπτωματική και χωρίς καμία πρόθεση». Στην κρίση περί της μυθοπλαστικής του έργου, κατέληξε και το Αγγλικό Δικαστήριο High Court of Justice, το οποίο στην ΕΗWC 719/06 απόφασή του, αναφέρει ότι το σχετικό βιβλίο είναι έργο φαντασίας επενδυμένο με «γεγονότα» για να του δώσουν ένα αέρα αυθεντικότητας. Ομοίως, η ίδια η Opus Dei (αντιδρώσα οργάνωση στην προβολή της ταινίας) χαρακτηρίζει αυτήν ως έργο μυθοπλασίας, επισημαίνοντας ότι, σε καμία περίπτωση το έργο δεν συνιστά πηγή πληροφοριών για τα σχετικά θέματα, ενώ και η επίσημη Καθολική Εκκλησία αναγνωρίζει το μυθοπλαστικό περιεχόμενο της ταινίας. Όσον αφορά την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, τούτη στο από Μάιο 2006 σχετικό έντυπό της «προς το Λαό», θεωρεί ότι το έργο ανασκευάζει «ανιστόρητες και μυθώδεις φανταστικές απόψεις...» και προβαίνει στην δήλωση «Η Εκκλησία μας δεν πρόκειται να συστήσει σε κανένα να παρακολουθήσει ή όχι τη σχετική κινηματογραφική ταινία ή να διαβάσει ή όχι το εν λόγω μυθιστόρημα όπως τουλάχιστον οι οπαδοί της ανελευθερίας θα ανέμεναν. Αντιθέτως, είναι βέβαιη, ότι, όσοι, τυχόν το πράξουν, θα μπορέσουν να διαπιστώσουν τα ανιστόρητα μυθεύματα και να απορρίψουν το καταγέλαστο περιεχόμενο...». Όμως ένα έργο φαντασίας και όχι ιστορικό στο οποίο υπάρχουν αναφορές στις διάφορες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί εδώ και πολλά χρόνια, ακόμη κι αν οι θεωρίες αυτές είναι ακραίες και ειδικά, περί του γάμου του Χριστού με την Μαρία Μαγδαληνή και περί της υποτιθέμενης δράσης αυτής χωρίς να συνοδεύεται με τεκμηριωμένη απάντηση στα ζητήματα που πραγματεύεται, δεν είναι ικανό να κλονίσει την θρησκευτική πίστη στο μέσο συνετό ενήλικα άνθρωπο, αλλά ούτε να ανατρέψει τα δεδομένα αυτής της πίστης. Και με την παραδοχή τούτη, η επίδικη ταινία, ως έργο τέχνης κρινόμενη, δεν πιθανολογήθηκε πως προσβάλλει το θρησκευτικό συναίσθημα των αιτούντων και του προσθέτως παρεμβαίνοντος, ούτε και την προσωπικότητά τους. Άλλωστε, σύμφωνα

με όσα στην μείζονα σκέψη της παρούσας εκτέθηκαν, η προστασία της ελεύθερης καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας που προστατεύεται από το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας, που

τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή της, γιατί η προσωπικότητα και αν θίγεται, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, έχει υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό της άνω ελευθερίας (ΟΛΑΠ 13/1999). Περαιτέρω, φορείς της ελευθερίας της τέχνης σύμφωνα με τις προαναφερόμενες νομικές σκέψεις δεν είναι μόνο οι καλλιτεχνικοί δημιουργοί, αλλά και τα πρόσωπα, που απολαμβάνουν (ή εμποδίζονται να απολαύσουν ένα έργο τέχνης, δηλαδή το κοινό τους (θεατές, ακροατές, αναγνώστες κ.λ.π.) και έτσι το επικαλούμενο δικαίωμα προσωπικότητας των αιτούντων, συγκρούεται με αυτό των λοιπών πολιτών στην ελεύθερη παρακολούθηση της ταινίας που κατοχυρώνεται συνταγματικά ως εκδήλωση προσωπικότητας. Και σε μια δημοκρατική κοινωνία, όπως ως προς τη νομική έκφασή της η ελληνική κοινωνία καθορίζεται από το Σύνταγμα του 1975, κανείς δεν μπορεί επικαλούμενος το σεβασμό της προσωπικότητάς του, να επιβάλλει στους άλλους τι θα πρέπει να δουν, τι να διαβάσουν και τι να ακούσουν, καθώς και να παρεμποδίζουν, όσο ευγενή και ανιδιοτελή και να είναι τα κίνητρά τους, την ελεύθερη κυκλοφορία των οποίων δημιουργημάτων του πνεύματος καλών ή κακών (βλ. σημ. Γ. Ρήγου υπό την Μ.Πρωτ.Αθ. 17115/1988 ΕλλΔνη 30/1382). Δεν είναι δε τυχαίο, πως παρότι το βιβλίο στο οποίο βασίζεται η επίδικη ταινία, κυκλοφόρησε – όπως προαναφέρθηκε – το έτος 2004 και παρότι η επίδικη ταινία είχε προωθηθεί σ' όλο τον κόσμο, με ταυτόχρονη προβολή της, ως πρεμιέρα την 18.5.2006, η οποία προβολή είχε προαναγγελθεί και διαφημιστεί τουλάχιστον έξι μήνες πριν, σε καμία χώρα δεν απαγορεύθηκε η κυκλοφορία του βιβλίου, ενώ η προβολή της ταινίας απαγορεύθηκε μόνο στο Πακιστάν. Κατ' ακολουθία των παραπάνω, πρέπει η κρινόμενη αίτηση να απορριφθεί ως ουσιαστικά αβάσιμη, όπως και η πρόθεση παρέμβαση υπέρ των αιτούντων. Τα δικαστικά έξοδα της καθής βαρύνουν τους αιτούντες, λόγω της ήττας τους (άρθ. 178, 191 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ.). *(Απορρίπτει την αίτηση και την πρόσθετη παρέμβαση).*